



Agrarisch natuurbeheer en weidevogels in het Binnenveld

Uitvoeringsplan voor weidevogelbeheer;
met de boeren, natuurorganisaties en vrijwilligers
werken aan biodiversiteit

april 2020

April 2020

Willem Rienks
Henk van Paassen
Otto Vloedgraven
Nicoline van der Windt

Met input van de boeren, terreinbeheerders, vrijwilligers en Roelof de Jong.

Inhoud

Voorwoord	5
1 Inleiding	7
2 Analyse	9
De Landbouw is veranderd	9
De inrichting van het gebied is veranderd	9
Weidvogelstand dynamisch en stabiel in grote lijnen	10
Doorkijk naar de nabije toekomst – druk neemt toe	11
Weidevogel potentieel	12
3 Deelgebieden	14
Noord – Maanderbroek / Dragonderweg - Kade	14
proefvelden WUR/ unifarm	15
Slagsteeg – Veensteeg	15
Centrale deel Binnenveld – TBO gebied	16
Boeren langs natuur – Kooiweg Werftweg	16
Boeren Maatsteeg zuid – Grift	17
Maatsteeg Midden – boerennatuurblok van 24 ha	17
Veenweg Achterberg	18
Flank – Achterberg	19
Haarweg-Haarwal	19
4 Synthese	20
Boeren zetten zich graag in voor weidevogels	20
Houdbare & innovatieve landbouw	20
Verdienmodel van de boer ligt in goed ruwvoer	20
Legselbeheer alleen is niet – meer - genoeg	21
Basisbiotoop op orde brengen	21
Kuikenfase verdient meer aandacht	23
Vergoedingen en wil bij collectieven is beschikbaar	24
Natuurontwikkeling en openheid als grote kans	25
Aaneengesloten middengebied – kern van weidevogelgebied?	25

Weidevogelgebied.....	25
Maissatellieten optimaliseren.....	25
Als doorkijk naar de toekomst: strategie.....	27
5 Uitvoering	29
Breng het basisbiotoop op orde en blijf beheren.....	29
Zet in op restrictief ruimtelijke beleid	29
Legselbeheer succesvol, graag voortzetten.....	30
Ook kuikenbiotoop belonen / boeren werven	31
Weidevogelbeheer als echt verdienmodel.....	31
Experimenteer meer, begin klein.....	32
Eenduidiger monitoren	32
Beter communiceren, snel kunnen schakelen.....	33
Waardering Geven.....	34
Nieuwe allianties voor grond	34
6 Conclusie / discussie	36
Samenvatting.....	39
Bijlage 1 – Lonend verdienmodel	40
Bijlage 2 – Uitvoeringsparagraaf.....	41

Voorwoord

Het adviesrapport "**Agrarisch natuurbeheer en weidevogels in het Binnenveld. Uitvoeringsplan voor weidevogelbeheer; met de boeren, natuurorganisaties en vrijwilligers werken aan biodiversiteit**", is nu klaar en ligt voor u.

In het Binnenveld broeden veel weidevogels, dankzij de inzet van vele vrijwilligers en boeren. Maar het weidevogelplan uit 2009, initiatief van de WERV-gemeenten, was nodig toe aan actualisering, temeer zo door de natuurontwikkeling aan de Gelderse kant en de kavelruil in het Rhenense. Verder was er een nieuw subsidiestelsel voor agrarisch natuurbeheer wat ook extra mogelijkheden gaf voor weidevogelbeheer. Nieuw plan dus.

De ANV Het Binnenveld startte samen met de weidevogelgroepen west en oost, gesprekken met gemeenten en provincies. Op 6 februari 2018 werd in een overleg van betrokken partijen met Gelderland en Utrecht, door beide provincies voorgesteld *dat lokale groepen (ANV, weidevogelvrijwilligers) samen met lokale boeren en collectieven een voorstel uitwerken voor weidevogelbeheer in het Binnenveld*. Er werd vervolgens een Stuurgroep ingesteld met de ANV als aanspreekpunt en met financiering door de ANV en de WERV-gemeenten.

Op 18 juli 2019 verleende de Stuurgroep opdracht aan bureau ROM_{3D} voor het opstellen van een uitvoeringsplan voor het weidevogelbeheer. ROM_{3D} klaarde het werk samen met twee leden van de ANV: archiefonderzoek, interviews, startbijeenkomst, analyse, 7 groepsgesprekken met 24 boeren en schrijven van het uiteindelijke adviesrapport.

De bedoeling was om het adviesrapport op 2 april 2020 in een (fysieke) bijeenkomst aan te bieden aan gedeputeerden, wethouders, raadsleden, hoofden Staatsbosbeheer en anderen. Maar jammer, dat ging niet vanwege 'corona'. Het wordt nu digitaal aangeboden.

Wij, als Stuurgroep, zijn blij met het resultaat en hopen dat het bijdraagt aan een mooi en gezond Binnenveld en dat dat wordt bereikt in optimale samenwerking tussen boeren, vrijwilligers, terreinbeheerders en gemeenten voor een goede weidevogelstand.

Het Binnenveld, april 2020

De Stuurgroep: Reijer Achterstraat
Jan Bouwhuis, vz.
Evert Jochemsen
Wim Kuster
Cornelis van de Westering

1 Inleiding

Het Binnenveld – centraal gelegen tussen vier gemeenten met samen circa 250 duizend inwoners - is vanouds een rijk weidevogelgebied. In het Weidevogelplan Binnenveld van 2009 wordt gerefereerd aan een kaart uit de jaren zestig van de vorige eeuw, waarop in het Binnenveld landelijk de hoogste gruttodichtheden werden bereikt. Velen kennen de verhalen, dat zo'n honderd jaar geleden het eerste kievitsei enkele jaren achtereen in de omgeving van Wageningen werd gevonden. De Friezen, die eigenlijk altijd het eerste ei in Nederland vonden, konden dat niet geloven. Ook in die tijd moet het Binnenveld een goed weidevogelgebied zijn geweest.

Het Binnenveld is in het verleden niet aangewezen als weidevogelgebied en de middelen die daarbij horen vanuit het Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer, dat door de provincies wordt gecoördineerd, ontbreken grotendeels. Desondanks is met de inzet van boeren, vrijwilligers, loonwerkers, agrarische natuurverenigingen, gemeenten en grondeigenaren de weidevogelstand in het gehele gebied min of meer op peil gebleven. Gezien de beperkte – financiële - middelen is dat een hele prestatie.

In het Binnenveld lijken tussen deelgebieden wel substantiële verschuivingen op te treden in de populaties. Sommige gebieden vertonen een neerwaartse trend en andere juist opwaarts. Soms is de oorzaak min of meer aanwijsbaar en worden leefgebieden meer of minder geschikt. Andere keren is het subtieler en is een duidelijke oorzaak niet aan te wijzen.

Goed beheer van weidevogelpopulaties vraagt om veel inspanning van vooral boeren en vrijwilligers. Gelet op de beperkte financiële middelen en de druk op boereninkomens en -tijd is een planmatige aanpak gewenst. Het weidevogelplan van 2009 bood tot nu toe een goede basis. Echter in het gebied zijn vele veranderingen opgetreden. Denk daarbij aan veranderend grondeigendom, verdere verstedelijking van Veenendaal en Wageningen, toenemende druk vanuit de energietransitie, ander landgebruik en beheer, zoals op de terreinen van WUR / Unifarm met strokenteelt, natuurontwikkeling in het hart van het Binnenveld, de kap van bomen, enzovoorts. Ook is er andere regelgeving gekomen rondom derogatie en maisteelt. Naast deze min of meer fysiek zichtbare veranderingen is er ook meer publiek-maatschappelijke aandacht voor de relatie landbouw en natuur. Dit uit zich in visies van diverse overheden, onderzoeksrapporten en studies en voorzichtig ook in concrete instrumenten. Voorbeelden hiervan zijn meer budget voor weidevogelbeheer in het ANLb, inspanningen van de Collectieven, stappen naar een beloningssysteem voor duurzaamheid/ biodiversiteit bij de zuivelverwerkers, de legselvergoeding vanuit de gemeenten rond het Binnenveld en mogelijkheden voor groenfinanciering. Of de maatschappelijke aandacht doorzet in een nieuw verdienmodel voor boeren is misschien de vraag, maar er lijken nieuwe mogelijkheden te ontstaan.

Gelet op al deze veranderingen, in fysieke zin en qua maatschappelijk kader, heeft de Stuurgroep Weidevogels Binnenveld besloten tot een herziening van het Weidevogelplan Binnenveld tot een plan dat proactief inspeelt op deze veranderingen. Een plan dat de kansen probeert te verzilveren en de bedreigingen probeert te minimaliseren.

Weidevogelbeheer is een zaak van lange adem en van inzet van vele partijen. De gedrevenheid en ambitie bij deze partijen is er. Dit hebben we dan ook gebruikt om dit Weidevogelplan Binnenveld, met ambitieuze en realiseerbare doelen voor de komende jaren én gericht op de uitvoering, op te stellen. De brede samenstelling van de Stuurgroep Weidevogels Binnenveld straalt dit ook uit.

Dit plan is meer inclusief en meer multidisciplinair dan het vorige plan. Er is overlegd met alle betrokken partijen, zodat er een goede analyse kon plaatsvinden. Een scala aan maatregelen werd bekeken op de effectiviteit voor de vogels en op de inpasbaarheid bij boeren en andere grondgebruikers. Ook werd zicht geboden op de kosten van uitvoering en organisatie.

Het hoofddoel van het project was om op gebiedsniveau van het Binnenveld samen met de belangrijkste stakeholders, de ambities en bijbehorende passende maatregelen voor het toekomstig weidevogelbeheer op te stellen. Bij deze ambities hoort een budget, een periodieke evaluatie of de doelen gehaald worden en een organisatie, die de uitvoering van alle partijen controleert en coördineert. Dit is samengebracht in dit rapport Agrarisch natuurbeheer en weidevogels in het Binnenveld. Dit is de basis voor een planmatig weidevogelbeheer voor de komende jaren.

Een belangrijk bijkomend doel is dat de partijen die betrokken zijn bij het weidevogelbeheer samen een proces doorlopen. Een proces waarin inzicht ontstaat in elkaars ambities en randvoorwaarden voor het weidevogelbeheer, zodat ze samen -vanuit wederzijds respect- kunnen bouwen aan een groeiende weidevogelpopulatie in het Binnenveld.

2 Analyse

De afgelopen jaren hebben er veel ontwikkelingen in de landbouw en in de inrichting van het Binnenveld plaatsgevonden, die effect hebben gehad op de stand en de verspreiding van weidevogels in het gebied. Welke trends zien we voor de toekomst op de kortere en op de langere termijn? En wat kan dat voor gevolgen hebben voor de weidevogels in dit gebied?

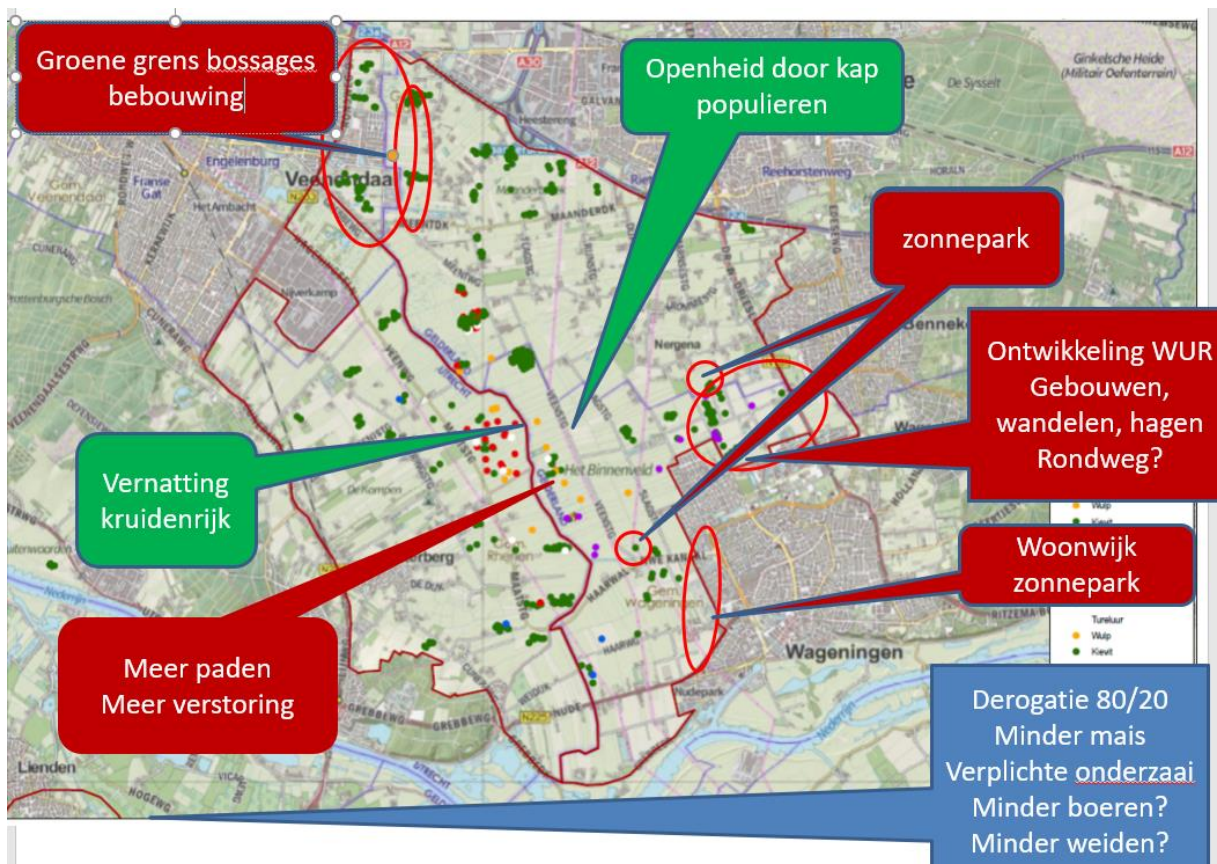
DE LANDBOUW IS VERANDERD

- Op basis van CBS-gegevens blijkt dat weidegang in de gemeenten Ede, Rhenen, Wageningen en Veenendaal de afgelopen 10 jaar is afgenomen. Uit de keukentafelgesprekken blijkt dat veel boeren wel weiden, met name op huiskavels. Rondom Veensteeg/Slagsteeg waar vooral veldkavels liggen, wordt minder geweid.
- Er wordt sinds enkele jaren geleden minder mais geteeld door de aangepaste derogatie. Veel bedrijven hebben daarom nu 20% in plaats van 30% mais in hun bouwplan.
- De verplichte groenbemester, ook wel "vanggewas" genoemd, is gekomen. Deze verplichting is alleen op zandgronden van toepassing, niet op klei- of veengrond.
- Er is meer tijdelijk grasland en dus meer nieuw grasland, zo blijkt ook uit de statistieken van het CBS de afgelopen jaren.
- Er zijn minder, maar wel grotere agrarische bedrijven. Veel melkveehouders zijn gestopt, ook in de afgelopen jaren. Er zijn nog maar weinig melkende melkveehouders over; nog zo'n 25 tot hooguit 30 die grond hebben in het hart van het Binnenveld. Die melkveehouders zijn belangrijk voor het welslagen van de toekomst voor de weidevogels.

DE INRICHTING VAN HET GEBIED IS VERANDERD

- Er is meer bebouwing en meer recreatie; er zijn meer mensen met honden en fietsen en wandelaars in het gebied dan 10 jaar geleden, waardoor er meer verstoring optreedt.
- Een aantal goede weidevogelgebieden, zoals bij Veenendaal ten westen van de Dragonderweg -met zeker 50 paar kievit en enkele paren grutto's- zijn inmiddels verdwenen door woningbouw. Ook de ontwikkeling van de Groene grens heeft, als bijeffect, goede weidevogelgebieden opgeslokt. Ook Dragonderweg Noord – met de afgelopen jaren zeker 20 broedparen weidevogels - staat op de nominatie om bebouwd te worden.
- Er is meer beplanting gekomen, zoals de "groene grens" bij Veenendaal, opschietende bomen in en aan randen van huidige weidevogelgebieden. De openheid is daardoor afgenomen en predatoren krijgen daarmee een beter biotoop.
- De hoge beplanting is in het centrale deel van het Binnenveld verwijderd. Hierdoor is er meer openheid gekomen, wat in beginsel gunstig is voor weidevogels.

- In het centrale deel heeft natuurontwikkeling plaatsgevonden; een deel is veel natter geworden en het beheer is gericht op openheid, en dat is in beginsel gunstig voor weidevogels.

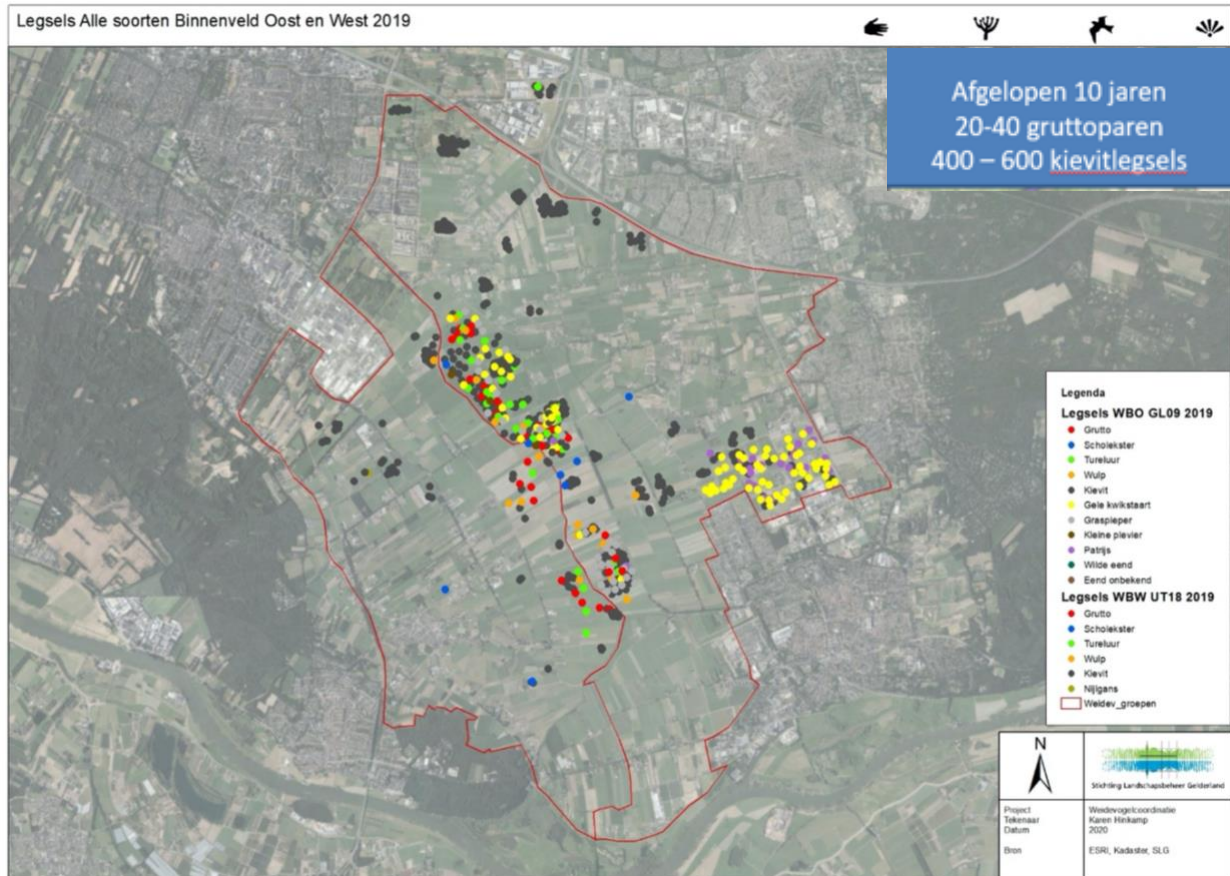


WEIDVOGELSTAND DYNAMISCH EN STABIEL IN GROTE LIJNEN

Door de oogharen geldt het onderstaande beeld voor de afgelopen tien jaren:

- Er is een sterke concentratie van -verschillende soorten- weidevogels in de kern van het Binnenveld. Daarbuiten, op de flanken, in noord en bij de WUR, zitten met name kieviten op akkerland.
- De kievitstand is redelijk op peil gebleven in Binnenveld Oost. Er zijn wel verschuivingen tussen deelgebieden. In Binnenveld West verliezen de flanken de laatste jaren duidelijk terrein. In Oost gaat het om de proefvelden rondom De Born, de percelen van de Ossenkampen en daar waar veel gebouwd is, waar de verliezen in broedparen plaatsvinden.
- De gruttostand in het centrale deel van het Binnenveld vertoont een voorzichtig stijgende lijn door bomenkap en natuurontwikkeling. Kaartjes en meerjarige grafieken van de weidevogelcoördinatoren laten dit ook zien.
- De kievit toont een lichte achteruitgang, want er is hetzelfde aantal legsels op meer areaal. Het is echter zeker niet zo sterk dalend als elders in Nederland. In die zin is dus heel wat bereikt met vrijwilligers en boeren op boerenland.

- Op de terreinen van WUR aan de Mansholtlaan zijn al meer dan 10 jaar geleden lage hagen aangelegd. Er is daardoor een verschuiving van kievit naar kalere en legere delen zichtbaar, en zijn er meer akkervogels bij de proefvelden direct achter de Campus waar geëxperimenteerd wordt met strokenteelt.



DOORKIJK NAAR DE NABIJE TOEKOMST – DRUK NEEMT TOE

Ruimtelijke ontwikkelingen gaan door en de druk op het Binnenveld blijft onverminderd hoog. Dit zal ertoe leiden, dat er direct of indirect effecten optreden richting het leefgebied voor de weidevogels.

- Er zijn diverse initiatieven voor zonneparken en windturbines op grondgebied van gemeente Ede en gemeente Wageningen. Voor Ede is in de Routekaart Ede energieneutraal (2018) uitgerekend dat op langere termijn meer dan driehonderd hectare zonneveld nodig is. In december 2019 heeft de gemeenteraad van Ede besloten voorsnag medewerking te verlenen aan maximaal 40 hectare netto. Op korte en langere termijn zou een deel van deze opgave in het Binnenveld kunnen komen. Mogelijk op percelen waar in het verleden weidevogels hebben gebroed en die belangrijk waren voor opgroeiende kuikens. In het kader van de Regionale Energie Strategie (RES) wordt gekeken naar zoekgebieden voor windturbines. Ook hier lijkt het Binnenveld in beeld. Naast het directe ruimtelijke effect zal er ook indirect een effect zijn, doordat de druk op de grondprijs toeneemt en de ruimte voor boerenland schaarser wordt. Boeren moeten dus met minder grond hun vee voeren. Intensiever

grondgebruik ligt dan voor de hand, waardoor er in de bedrijfsvoering minder ruimte komt voor kruidenrijke randen of laat maaien. En dus ook minder ruimte voor akker- en weidevogels.

- Toename van verstoring en meer recreatie in het gebied. Mensen rondom het Binnenveld maken graag gebruik van het gebied om te recreëren. Natuur en landschap zijn er om van te genieten en het boerenlandschap is prachtig. Dit gaat vooral via wandelen en fietsen, maar ook in toenemende mate op andere manieren die soms ook verstorend zijn, zoals dronevliegen en quadrijden. De recreatieve ontsluiting van het gebied neemt nog steeds toe. Vroeger waren grote delen van het gebied min of meer ontoegankelijk voor het grote publiek en daardoor grote delen van het jaar heel rustig. Met de komst van wandel- en fietspaden zal steeds vaker, door het jaar en over de dag, sprake zijn van verstoring. Dit is het geval bij het fietspad langs de Grift, de wandelpaden in de nieuwe natuur en door het gebied rondom de Groene Grens. Ook gebruik van de kavelpaden op terreinen van WUR/ Unifarm in lunchpauzes door werknemers en in het weekend door inwoners betekent vaker verstoring.
- De verstedelijking van de randen gaat naar verwachting verder door. Bij Veenendaal zullen in het kader van de ontwikkeling van Veenendaal Oost en de Groene Grens nog woningen gebouwd worden. Dit gaat ten koste van een aantal gebieden met circa 20 à 40 paren kievit. Rondom Wageningen speelt het mogelijke tracé van de nieuwe Campusroute.
- Door derogatie en verplichte groenbemester blijft mais op het niveau van maximaal 20% in het bouwplan. Dat betekent structureel minder potentiële kievitslocaties op de flanken en in een aantal deelgebieden in noord. Een aantal van die maispercelen ligt op voor de kievit ongunstige locaties tussen de coulissen. Omdat op maispercelen (op zandgrond) groenbemester moet, betekent dit dat ook deze minder geschikt zijn voor weidevogels. De geschiktheid voor de weidevogels van deelgebieden in noord en op flanken zal naar verwachting verder onder druk komen te staan.

Kijkend naar de ontwikkelingen die op het Binnenveld af komen, is het niet ondenkbeeldig dat de weidevogels en andere natuur en landschapswaarden verder onder druk komen staan de komende jaren. De actieve zorg die er de afgelopen jaren is geweest voor de weidevogels, hun nesten en de kuikens, zal dan niet genoeg zijn om de weidevogelstand op het niveau te houden. Er is actieve sturing nodig, zowel op het verbeteren van de basisbiotoop waar weidevogels kunnen foerageren, nestelen en hun kuikens kunnen grootbrengen, als in planologische zin om het gebied te beschermen tegen verdere verstedelijking en verstoring. Onder meer Collectief Veluwe heeft de politiek per brief opgeroepen het Binnenveld open te houden.

WEIDEVOGEL POTENTIEEL

Weidevogels houden van een gebied dat voldoet aan aantal cruciale aspecten. Als deze samenkomen zijn gebieden geschikt voor weidevogels. Het gaat volgens de systematiek van Beheer op Maat (BOM) die ontwikkeld is door Wageningen Universiteit om:

- Openheid: open gebieden zonder bosjes, bomenrijen en rietlanden hebben de voorkeur.
- Vocht: weidevogels houden van natte weilanden en van akkers in het voorjaar en in de kuikenperiode.
- Rust / weinig verstoring: hoe rustiger hoe beter; bomen en ruigtes moeten afwezig zijn in verband met predatie.
- Mate van gewasgroei: open niet te dicht gewas heeft de voorkeur.

Voor weidevogels is er aantal positieve ontwikkelingen geweest in het hart van het Binnenveld. Vernatting en meer openheid bieden kansen voor meer kritische soorten weidevogels, zoals grutto en tureluur. Mogelijk kan ook op termijn de zeldzame watersnip hier een broedgebied vinden. Het moet zich nog uitwijzen hoe zich dat zal ontwikkelen. Er liggen kansen, mits de openheid, rust, voldoende vocht en een gunstige gewasgroei gewaarborgd blijven.

Aan de randen van het Binnenveld is het lastiger. Woningbouw, nieuwe wegen, zonneweides en verstoring zetten daar weidevogels verder onder druk. Door derogatie is er minder mais en de verplichte groenmester zorgt ervoor dat die maispercelen die er zijn, minder geschikt zullen zijn voor broedende vogels. Zonder maatregelen zal hier de Kievitstand verder onder druk komen te staan. Voor grutto en tureluur zijn deze gebieden momenteel al nauwelijks geschikt.

3 Deelgebieden

Voor het maken van dit weidevogelplan is het Binnenveld verdeeld in tien deelgebieden, die min of meer samenhangend zijn. In elk van die gebieden is gesproken met boeren en/of terreinbeheerders en vrijwilligers. Er is in beeld gebracht welke ontwikkelingen er zijn geweest in de weidevogelstand, en er is gekeken welke mogelijkheden men ziet om verbeteringen door te voeren om de weidevogels te ondersteunen.

NOORD – MAANDERBROEK / DRAGONDERWEG - KADE

Er is gesproken met zes boeren en twee vrijwilligers.

Her en der is er weidend vee, het aantal weidende boeren is zeer beperkt.

De boeren zijn gedreven en zorgen goed voor de vogels. Ze nemen ze waar in het voorjaar, maar kuikens zien ze weinig. Kieviten zitten vooral op de maispercelen. De kuikens zien de boeren tijdens het werk op het land vooral in greppels, langs slootkanten, plas-dras stukken en op de natte graslanden van de Groene Grens. De afgelopen 10 à 20 jaar is veel goed en nat weidevogelgebied verdwenen ten westen van de Dragonderweg. Daarmee verdwenen zeker 50 broedparen van de kievit en ook meerdere grutto's. Verdere nieuwbouw zal hier nog van circa 20 broedparen kievit het biotoop wegnemen. Daarmee lijken de kievit en grutto voorgoed van Veenendaals grondgebied te verdwijnen.

Verbeteropties voor weidevogels in het Maanderbroek liggen erin om het bosje met beplanting achter de Wolfsdijk te verwijderen en om te zetten in plas-dras en kruidenrijk grasland. De boer wil hier wel (graag) aan meewerken. Dit bosje heeft een kern als een soort eendenput. Door deze maatregel wordt een groot gebied ineens geschikt en komt er zeker 20 ha open weidevogelgebied bij.

Enkele boeren passen in dit deelgebied naar tevredenheid laat inzaaien van mais toe. Andere boeren geven aan dit niet te willen, maar op tijd (vroeg) te willen inzaaien, gelet op het gegeven dat voor 1 oktober de groenbemester erin moet. Kruidenrijke randen op geschikte plekken nabij de maispercelen, zou de biotoop verder kunnen versterken. Eén boer doet aan uitgesteld bewerken van maisland.

Verbeteroptie bij de Dragonderweg-Zuiderkade ligt erin om op de overgang van de Groene Grens en het boerenland een zone met natte schraallanden en plas-dras percelen open te houden, die vanuit de maispercelen waar gebroed bereikbaar zijn. Deze natte percelen worden nu ook door de vogels makkelijk gevonden. Opslag met wilgen en met riet zou dit verhinderen. Vereniging Mooi Binnenveld beheert de Groene Grens en in overleg met hen en de gemeente Ede zou dit verder uitgewerkt kunnen worden in een afgestemd beheer.

PROEFVELDEN WUR/ UNIFARM

Gesproken is hier met de beheerders en vrijwilligers. Zij passen goed op de vogels qua legselbeheer en zij hebben ook bloemrijke akkerranden aangelegd. Er is in dit gebied veel overlast van predatie en daardoor zijn er veel vervolglegels. Verstoring door wandelaars met honden is ook een steeds groter probleem.

Er zit nog één grote kievitconcentratie. Vanwege de toename van strokenteelt en aanplant van hagen komen er steeds meer akkervogels (patrijzen en gele kwikstaarten) in het gebied. Er is deels een verschuiving van kievit naar deze akkervogels, zeker in het gebied tegen de Mansholtlaan aan. De WUR geeft in het gesprek aan het beheer te handhaven, zoals het de afgelopen jaren was. Men beheert de legsel goed. Er zijn rondom de akkers enkele brede onbemeste grasranden die interessant zijn voor de kuikens, omdat ze kruidenrijk zijn en goede dekking en voedsel (insecten) bieden.

Aanleg van de Campusroute en het zonnepark Nergena zullen waarschijnlijk negatief uitpakken, vanwege verstoring en het wegnemen van grasareaal waarop kieviten de afgelopen jaren broedden en hun kuikens grootbrachten. Het betekent een verlies van broed- en kuikenareaal voor enkele paren weidevogels, waar de afgelopen jaren wel met succes nakomelingen groot werden gebracht.

SLAGSTEEG – VEENSTEEG

Gesproken is met vier boeren en een vrijwilliger. De boeren doen het goed met het legselbeheer en laten soms ook percelen met veel nesten langer liggen om de eieren uit te laten komen. Kievit zit vooral op maisland, maar ook wel op grasland. Veel delen van het gebied zijn te nat voor maisland. Ook nu het opgehoogd is, zal het nog steeds te nat zijn voor maisland, is de verwachting van de boeren. Maisland voegt hier wel iets toe aan de biotoop voor de kievit, maar meer maisland is volgens argumenten van hierboven niet te verwachten.

Door de kap van de bomen aan de Veensteeg is de openheid sterk vergroot en is de link met het centrale deel van het Binnenveld hersteld. Dit is een kans voor de weidevogelpopulatie; de barrière die de bomen vormden is grotendeels verdwenen. Naar verwachting is er zo meer interactie mogelijk voor de vogels tussen de natuurgonden en de landbouwgronden. Dat is in beginsel positief voor de weidevogels.

Verbeteropties liggen in de kap van enkele solitaire of duo bomen midden in de open ruimte. De boeren die deze percelen in eigendom hebben, geven aan hiervoor open te staan. Ook het beheer van de nieuwe bomenrij aan de Veensteeg heeft aandacht nodig. Met het oog op de weidevogels zou deze regelmatig geknot of afgezet moeten worden om de openheid te blijven waarborgen.

Meer maisland in het gebied is niet reëel vanwege de natheid. Andere verbeteropties zijn het toevoegen van meer kruidenrijk grasland of randen in het gebied. Veel boeren hebben een intensieve bedrijfsvoering en voor hen is dit lastig inpasbaar. Randenbeheer zou mogelijk wel kunnen lukken. Doordat het gebied nat is en daarom altijd wat later wordt gemaaid, is uitgesteld maaien voor een aantal boeren, als er een vergoeding tegenover staat, waarschijnlijk ook een optie.

Voor de korte en middellange termijn zou een fijnmazige dooradering met bijvoorbeeld 2 tot 4 meter brede randen langs de slootkanten, een zeer waardevolle aanvulling zijn voor de weidevogels en voor de biodiversiteit in het algemeen (insecten en bloemrijke vegetaties). De boeren zouden bijvoorbeeld 1 juni land kunnen maken van de rand en de eerste snede kunnen laten staan, en in het voorjaar deze rand niet bemesten. Als er op één of enkele percelen veel broedende vogels zitten, zou dit met een ad-hoc pakket kunnen worden opgepakt, waarbij dat jaar uitgesteld maaien wordt toegepast.

Als boeren willen, passen ook de volgende maatregelen hier: plas-dras, enkele percelen voorweiden of kruidenrijk grasland. Dit is vooral effectief als dit beheer niet te dicht (indicatie is 100 meter) bij de bomen van de Slagsteeg ligt.

CENTRALE DEEL BINNENVELD – TBO GEBIED

Er hebben gesprekken plaatsgevonden met de terreinbeherende organisaties (TBO's), Vereniging Mooi Binnenveld (VMB), de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden (CBH) en Staatsbosbeheer (SBB). SBB Utrecht gaf aan nog geen gesprek te willen, omdat nog veel beleidsmatige onduidelijk was over hoe en wat zij in het gebied willen doen. De verschillende organisaties zijn langs provinciale en gemeentelijke lijnen georganiseerd. De ANV heeft als enige organisatie het gehele Binnenveld als het werkterrein.

De werkzaamheden aan de nieuwe natuur van de Binnenveldse Hooilanden worden in 2020 afgerond. Het beheerplan daarvan bevat een weidevogelparagraaf. Het beheer zal nadrukkelijk ook gericht zijn op het behouden van de openheid, zo bevestigt men in het gesprek. Staatsbosbeheer geeft aan dat bomen en opslag, afgezien van de eiken, worden verwijderd uit het gebied. SBB heeft pitruslenzen uitgemaaid in het voorjaar van 2019. Dat had ook een positief effect op de geschiktheid voor weidevogels. SBB besteedt de maaiwerkzaamheden integraal uit, omdat ze gebonden is aan aanbestedingsregels. Het maaisel is door het zeer laat maaien niet geschikt als veevoer. De boeren staan wel open om er bokashi (meststof ontstaan uit fermentatie van reststromen) van te (laten) maken, om in te zetten op de maispercelen in de omgeving.

In de basis heeft een nat en open gebied met veel schraal grasland veel potentie voor de weidevogels. Zeker nu de openheid is vergroot, is er ook goede interactie mogelijk met het omliggende boerenland, zoals bij boer Van Ginkel. Daar zijn de afgelopen 10 jaar op de rand van natte natuur en landbouwgrond zeer goede weidevogelresultaten geboekt.

BOEREN LANGS NATUUR – KOOIWEG WERFTWEG

Hier is bij boer Van Ginkel zeer succesvol weidevogelbeheer op boerenland in interactie met het aanliggende open gebied van de Bennekomse Hooilanden. Kievit, grutto en tureluur broeden er in boerenland en natuurgebied en foerageren over en weer. Randenbeheer (zgn. kievitranden, waar de kuikens in kunnen schuilen bij het bewerken van het maisland) is door de boer geprobeerd en dat heeft volgens hem positief uitgedaakt voor de weidevogels. Op het boerenland zitten hier zeer hoge aantallen weidevogels. Dit kan als

voorbeeld dienen voor andere gebieden op de overgangszone van landbouw met natte en open natuur. Dit is een goed voorbeeld van wat gedreven vrijwilligers en boeren hier op de rand van natte en open natuur kunnen bereiken.

Verbeteropties zijn het verder optimaliseren van het predatiebeheer, het verwijderen van enkele hoge bomen langs de Kooiweg/ Eemweg/ Werftweg en het randenbeheer uitbreiden of versterken met bredere randen.

BOEREN MAATSTEEG ZUID – GRIFT

Hier is gesproken met vier boeren en een vrijwilliger.

Het zijn hier vooral huiskavels, die de boeren vooral beheren als maaigrasland en weidegrasland. In dit gebied zit kievit vooral op het enige perceel maisland dat nog over is. Meer mais is gewenst voor de kievit, maar volgens de boeren is dat door de derogatie en de beperking tot 20% maisland niet aan de orde. Omdat het huiskavels zijn, willen de boeren de grond optimaal benutten voor eiwitrijke weides. Door het weiden is er in potentie wel een goed kuikenbiotoop voor kievitskuikens. De verschillende boeren maaien in praktijk niet altijd in dezelfde week in mei, waardoor er als vanzelf een soort mozaïek ontstaat. Dat verschilt echter van jaar tot jaar. Zo'n 100 meter achter het boerderijlint is het gebied zeer open. Bomen zijn er niet of nauwelijks.

Verbeteropties liggen in het verwijderen of kort houden van een bosje op een perceel van een particuliere grondeigenaar. Een andere – realiseerbare - verbetering ligt in het realiseren van kruidenrijke randen langs de percelen. Enkele boeren lijken hiervoor open te staan of zijn in ieder geval niet op voorhand afwijzend. Hele percelen beheren als 1 juni land of 15 juni kruidenrijk past niet bij de huiskavel zo geven ze aan.

Experimenteren met een kruidenrijke of een botanische rand is een goede optie. Eén van de boeren doet dit ook elders op een perceel op afstand en heeft er goede ervaringen mee. Het kost weinig ruimte en is inpasbaar in het beheer en in de bedrijfsvoering en de beheervergoeding is voldoende. In dit gebied broedden het afgelopen jaar ook grutto's en daarvan zijn de kuikens groot geworden. Het gebied heeft daar ook de potentie voor. De legfels worden goed beheerd door boeren en vrijwilligers. Met smalle kruidenrijke randen van 2 tot 4 meter langs de perceelssloten lijkt een verdere verbetering van het biotoop mogelijk. Op deze manier kan de kuikens een mooi netwerk worden geboden om te foerageren en te schuilen voor predatoren.

MAATSTEEG MIDDEN – BOERENNATUURBLOK VAN 24 HA

Dit gebied wordt gebruikt door vier boeren uit Achterberg. Dit was voorheen onderdeel van de ecologische hoofdstructuur (EHS) / Nationaal Natuur Netwerk (NNN), maar het is uit de begrenzing gehaald.

Er zijn in het kader van de verkaveling afspraken gemaakt, dat deze boeren op de gronden pakketten afsluiten en deze natuurvriendelijk gaan beheren. Dat hebben ze ook gedaan. Een aantal percelen is echter door de boeren opnieuw ingezaaid en dit heeft een andere grasmat opgeleverd, die niet meer kruidenrijk is. Het aantal

legsels viel er de afgelopen jaren dan ook tegen. Het beheer is divers, namelijk 1 juni land, 8 juni land, 15 juni kruidenrijk en botanische hooilandrand. Een mix die passend is voor de weidevogels. Het land is zo nat, dat de eerste snee in de regel niet bemest wordt. Op termijn zou hier met dit beheer weer een kruidenrijke vegetatie moeten ontstaan en daarmee ook een goed weidevogelbiotoop moeten kunnen opleveren.

Enkele van de boeren past dit beheer goed, omdat ze ruim in het ruwvoer zitten. Het brengt nog wat op vanwege de subsidie en het telt mee voor GLB en mestplaatsingsruimte, zo redeneren ze. Een andere boer, die krap in de grond zit, zou het liever intensiever beheren en er zoveel mogelijk goed gras van winnen. Het winnen van goed gras, dat voor de koeien voedzamer is, is belangrijk voor deze boer.

Verbeteropties voor dit gebied zijn er eigenlijk niet qua beheer, qua openheid en qua vochttoestand. Het moet langzaam maar zeker weer kruidenrijk worden. Dit vraagt tijd. Het is natuurlijk met de zware beheerpakketten een relatief kostbare hoek land qua beheer, terwijl het momenteel niet heel veel rendement oplevert in aantallen broedende weidevogels. Een optie is misschien het mozaïek samen af te stemmen, zodat er altijd kort en lang gras is in kuikenperiode. Ruige mest die in de winterperiode kan worden uitgereden, kan waarschijnlijk ook een verbetering zijn voor dit land. Momenteel is het qua regelgeving mogelijk om vanaf december ruige mest uit te rijden. Ruige mest bij voorkeur brengen naar percelen die geschikt zijn voor weidevogels zal effectief zijn.

VEENWEG ACHTERBERG

Dit gebied heeft potentie voor weidevogels: het is nat, open en rustig. Het zijn deels huiskavels, maar ook kavels op afstand. In het gebied zitten nu relatief weinig weidevogels, alleen op de maisakkers worden ze gezien. We hebben enkele boeren gesproken die hier enkele percelen grond op afstand hebben liggen.

Door de aanwezigheid van een bosje (op een zeer natte plek) en een stevige boomsingel langs het fietspad langs de Grift wordt het gebied voor weidevogels in waarde naar beneden gebracht. Deze bomen scheiden het gebied van de rest van het kerngebied aan de overzijde van de Grift. Het knotten of kappen van deze bomenrij/ houtsingel is een belangrijke verbeteroptie. Dit is inmiddels door het Waterschap deels uitgevoerd in het winterseizoen van '19/'20. Ook het natte bosje, dat zich hier spontaan heeft ontwikkeld, zou weggehaald moeten worden. De bomen van het bosje weghalen en beheer als plas-dras zou een optie kunnen zijn, waardoor de potentie van het gebied zeker zal toenemen. Er broeden nu wel kieviten op de hogere stukken waar nog mais is, en ook halfwas kuikens komen foerageren in dit deelgebied.

Als de bomen zouden worden verwijderd, dan heeft het gebied 'op papier' dezelfde potentie als Maatsteeg Zuid of Kooiweg/ Werftweg. Als de bomen niet verwijderd kunnen worden, heeft het inzetten van randenbeheer voor de weidevogels weinig zin en is het in zekere zin weggegooid geld. Met de grondeigenaren van het bosje en het Waterschap in gesprek gaan over de bomen is dus een eerste stap die gezet moet worden.

FLANK – ACHTERBERG

In dit gebied is gesproken met vier boeren en een vertegenwoordiger van de WUR. Kieviten broeden hier vooral op maispercelen, maar mais staat onder druk door derogatie. Op een aantal plekken, waar voorheen veel kieviten broeden, is de mais verdwenen. Hiermee zijn ook de kieviten verdwenen. Nieuwe maispercelen liggen voor een deel tussen de coulissen en zijn daardoor ongeschikt. Hierdoor is op de flank de laatste jaren de kievitpopulatie danig afgenomen.

De boeren zijn erg betrokken. Ze zien de jongen lopen in greppels en grasranden, die volgens hen dan ook een belangrijke rol spelen voor de kuikens. Ze zien ook, dat een groenbemester die eenmaal goed is aangeslagen, niet meer geschikt is als nestbiotoop voor de kievit. De boeren zijn bereid tot vroeg onderwerken in het voorjaar. Het kost een extra werkgang en het is positief als daar een vergoeding voor zou komen, zo geven ze aan. Het blijkt dat deze vergoeding inmiddels beschikbaar is in combinatie met laat inzaaien. Als het weer en de berijdbaarheid van het perceel het toelaten, gaan de boeren dit dan ook uitvoeren. Het laat inzaaien is voor enkele van de boeren een belemmering.

Eén boer heeft goede ervaringen met het klepelen van greppels en de kanten van een maisperceel in het vroege voorjaar. Een meter rand is dan kort gemaaid en de greppel is kaal. Hij ziet daar in het voorjaar regelmatig kuikens en jonge kieviten foerageren. In dit gebied wordt beperkt geweid. Op het maisland zorgen de boeren goed voor de vogels. Graskanten of een kruidenrijke grasstrook langs een weg op de WUR-proefvelden zijn belangrijk voor de opgroeiende kuikens, zo komt uit de gesprekken naar voren.

Kaal maisland maken in het voorjaar, randen en greppels geschikt houden voor de kuikens, her en der een randje kruidenrijk grasland en bij voorkeur her en der weiden, wordt gezien als een combinatie waarmee kieviten in deze zone goed kunnen voortbestaan. Niet overal op de flank komen deze elementen bij elkaar.

Verbeteropties liggen met name in vroeg onderwerken van groenbemester op maisland. Hiervoor is door het collectief een beheerpakket ontwikkeld met een passende vergoeding. Later inzaaien van de mais (na 15 mei) wordt door deze boeren niet gezien als optie. Ze hebben hier geen goede ervaringen met onderzaai bij mais en als ze voldoende gewasproductie willen halen, moet de mais er wel op tijd in, zo stellen zij. Ook dan kunnen en willen de boeren de legsel goed beheren.

HAARWEG-HAARWAL

De laatste jaren broedden in dit deelgebied nog maar weinig vogels. Meer dan 10 jaar terug zaten er nog kieviten en wulpen. Waarom de aantallen zo zijn teruggelopen, is niet helemaal duidelijk. Mais is er in dit gebied minder dan in het verleden en het grasland lijkt er uniformer en intensiever gebruikt. Mogelijk speelt ook predatie een rol. Het gebied heeft een kleibodem. Dit is een gebied dat door het grotendeels afwezig zijn van weidevogels nu geen prioriteit heeft in de verbeteropties.

4 Synthese

Uit de analyse van de ontwikkelingen van de laatste jaren en uit de gesprekken die met de boeren, terreinbeheerders en vrijwilligers zijn gehouden, zijn een aantal constatering af te leiden over maatregelen en acties die zinvol lijken om de weidevogels in het Binnenveld te ondersteunen.

BOEREN ZETTEN ZICH GRAAG IN VOOR WEIDEVOGELS

Uit de gesprekken komt naar voren, dat de boeren zien welke maatregelen effectief zijn. Ze zien de vogels en af en toe hun kuikens in het veld en daar beleven ze plezier aan. Veel boeren denken goed aan de legsels bij het veldwerk en ze doen vrijwel allemaal aan legselbeheer. Ze zien echter ook veel predatie.

HOUDBARE & INNOVATIEVE LANDBOUW

Het aantal boeren neemt hard af. Zeker ook in het Binnenveld waar de druk vanuit de omliggende steden en met de natuurgebieden nabij extra hoog is. Naast voedsel zorgt de landbouw in het Binnenveld voor beheer van landschap en van boerenlandvogels met weidevogels in het bijzonder. Boeren kunnen in potentie ook een belangrijke bijdrage leveren aan CO₂ opslag en stikstofdoelstellingen. Voldoende beschikbare landbouwgrond en voldoende toekomstgerichte volwaardige boerenbedrijven zijn daarbij een voorwaarde; er mag daarom geen grond (meer) uit de landbouw worden vervreemd, ook niet tijdelijk. Deze boeren hebben letterlijk ruimte nodig om met eigen kennis, kunde en innovatie invulling te kunnen geven om voornoemde zaken in te passen in de ontwikkeling van hun bedrijven.

VERDIENMODEL VAN DE BOER LIGT IN GOED RUWVOER

Niet iedere boer heeft momenteel fysiek de ruimte voor weidevogelbeheer. De boeren in het Binnenveld zijn relatief intensief wat betreft grondgebruik. De hoge druk op de grondmarkt geeft hen ook weinig ruimte. Door de vele ruimteclaims op de grond zal de gronddruk hoog blijven en zijn boeren genoodzaakt om hun gronden goed (lees hoogproductief) in te zetten. Intensief graslandbeheer en maisland, gericht op hoge productie van droge stof en kVEM¹, staat bij de meesten voorop, zo blijkt ook uit de gesprekken. Een aantal boeren teelt zelf zoveel mogelijk en zo goed mogelijk gras en koopt mais in. Goed gras vinden zij de basis van hun bedrijf. Door het streefcriterium van 65% eiwit van eigen land wordt dit nog eens extra versterkt.

Een aantal boeren zit wat ruimer in het ruwvoer. Een inschatting is dat dit om de kleine helft van de melkveehouders gaat. Bij hen is er - enige - ruimte om een deel van hun gronden in te zetten voor

¹ kVEM: De kVEM-opbrengst wordt berekend door de droge stofopbrengst (VEM) te vermenigvuldigen met de VEM per kg ds. VEM is een maat voor de energiedichtheid van voer.

kruidenrijker grasland of kruidenrijke randen. Ze doen dat nu echter niet of nauwelijks. Dat kan zijn vanwege onbekendheid of omdat het de gewoonte is de gronden optimaal voor productie te benutten. Deze boeren mee laten doen met kruidenrijk beheer is een kans voor een beter biotoop voor de weidevogels én een kans voor de boer op aanvullende inkomsten.

Een klein aantal boeren wil wel of heeft al percelen kruidenrijk grasland of 1 juni-land (land dat pas na 1 juni gemaaid kan worden volgens de ALNb-beheerovereenkomst). Zij denken actief na over een ander verdienmodel voor - een deel van - hun eigen bedrijf en zien dat enkele hectares van dit land goed inpasbaar zijn in de bedrijfsvoering. Zolang het meetelt voor de mestregelgeving, de pacht niet te hoog is en/of de vergoeding goed is, dan willen ze dit doen. Deze boeren hebben immers voldoende hoge kwaliteit ruwvoer. Percelen met beheervergoedingen leveren extra inkomsten in de vorm van subsidie. Het voer van het beheersland is goed voor jongvee, droge koeien of als onderdeel van het melkveerantsoen in de voermengwagen. Onderzoek van Wageningen Universiteit geeft aan dat voer van het beheersgrasland van 15% prima inpasbaar is in het rantsoen van melkvee. Het beperken van de uitstoot van CO₂ of stikstof welke neveneffecten zijn, zou in de toekomst misschien een aanvullend verdienmodel op kunnen leveren.

LEGSELBEHEER ALLEEN IS NIET – MEER - GENOEG

Het beheer door de boeren en de weidevogelwerkgroepen richt zich vooralsnog vooral op legselbeheer. Hier zijn de afgelopen jaren goede resultaten mee geboekt. Een groot deel van de eerste legsels, of anders van de tweede legsels, komt uit. Predatie is de belangrijkste oorzaak van verliezen.

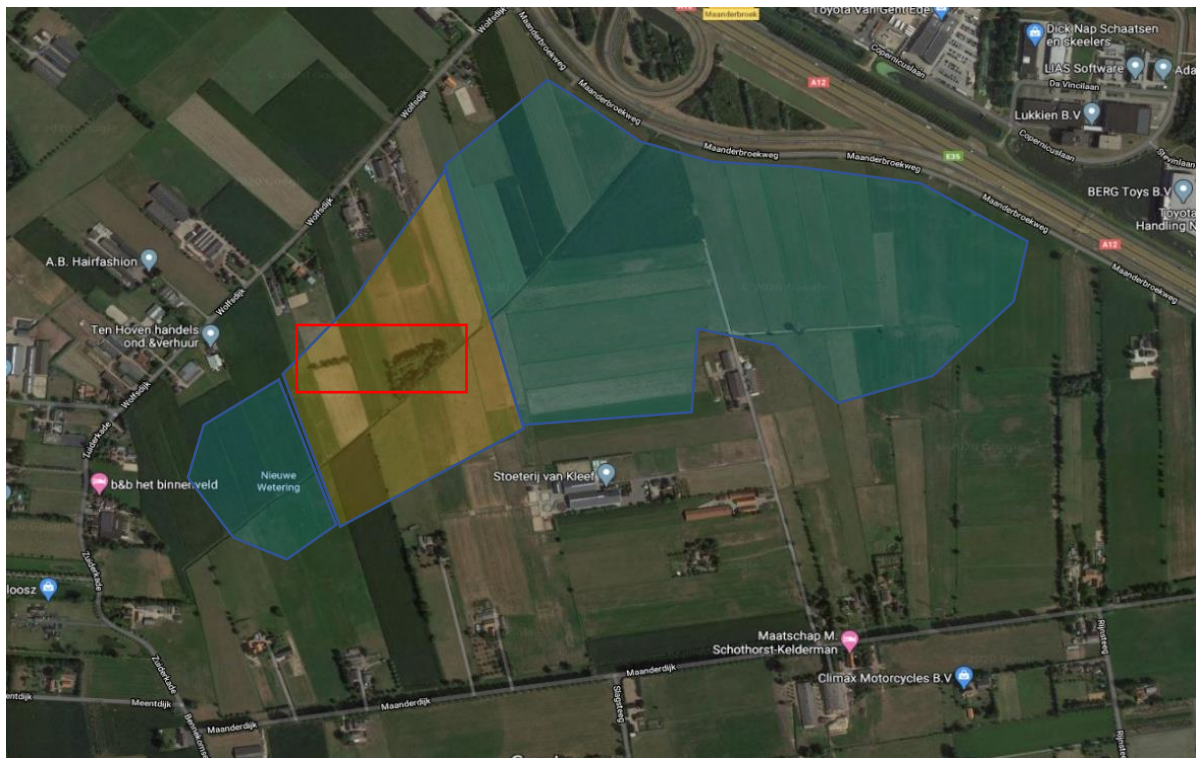
Het is echter onduidelijk of de kuikenoverleving succesvol is. Daar is eigenlijk veel te weinig zicht op bij de boeren en de vrijwilligers en dat is juist wel wenselijk. Wat is nu bepalend in een succesvolle kuikenoverleving? Goed kuikenland is een basisvoorwaarde voor de kuikenoverleving, zowel voor dekking bij onraad als vanwege goed voedsel (insecten) om te kunnen groeien. Kievitskuikens houden van relatief kort gras met pollens; weiland met weidegang grenzend aan maisland met (veel) kievitsnesten, kruidenrijk grasland of kruidenrijke grasranden is gunstig. Voor gruttokuikens is langer kruidenrijk gras met een open structuur belangrijk, zodat de kuikens er tussendoor kunnen lopen.

BASISBIOTOOP OP ORDE BRENGEN

De Beheer op Maat (BOM) systematiek laat zien dat weidevogels vooral voorkomen waar het open, vochtig, en rustig is en bij relatief minder productief grasland. Kieviten broeden graag op akkerland maar hebben in de kuikentijd ook grasland nodig voor de kuikens om op te groeien.

In het Binnenveld komen een aantal verspreide bosjes en bomen voor. Als die zouden worden verwijderd, komt dit de openheid ten goede en ontstaat direct open gebied van een grotere omvang. Het areaal geschikt biotoop neemt dan direct toe. Natuurlijk kan dit alleen in die delen, die echt open zijn. In de Kraats en op de Flank van de Utrechtse Heuvelrug is er meer besloten coulisselandschap en dit is daarmee minder geschikt.

De volgende kaartjes laten zien welke bomen zouden kunnen worden verwijderd om op enkele locaties in het Binnenveld de weidevogelbiotop met eenvoudige maatregelen verder te versterken.



ROM³D



Situatie Grift – Werftweg: door gericht de beplanting langs het fietspad langs de Grift terug te zetten, worden twee open gebieden die nu worden doorsneden weer verbonden. Dit zal de openheid zeer versterken en de twee aparte gebieden samensmelten tot één open gebied geschikt voor weidevogels. Een bosje tussen Veensteeg en Grift is ontstaan op een zeer natte plek. Deze zou ook kunnen worden omgevormd tot plas-dras, waardoor het een aantrekkingskracht uitoefent op weidevogels in plaats van een belemmering te zijn. De hogere bomen langs Kooiweg en Werftweg zouden bij voorkeur ook worden verwijderd. Dan ontstaat hier een groot zeer open en nat gebied: ideaal voor weidevogels.

In bijlage 2 is een paragraaf opgenomen met daarin een indicatie van de kosten om de inrichting van de biotoop in de basis op orde te brengen. De kosten voor legselbeheer, het langjarig beheer van kruidenrijke randen en percelen en uitgesteld maaien zijn in dat overzicht niet opgenomen.

KUIKENFASE VERDIENT MEER AANDACHT

Eerder in dit stuk is al aangegeven dat de kuikenfase meer aandacht behoeft. Er is weinig zicht op de kuikenoverleving, maar de hypothese is dat grote delen van het gebied begin mei gemaaid zijn en daarmee minder geschikt zijn voor kuikens om te overleven. Kuikens zijn in het korte gras zichtbaar voor predatoren, doordat er weinig dekking is en langer kruidenrijk gras is slechts beperkt aanwezig. Het is juist dit langere en kruidenrijke gras, dat meer en vooral grotere insecten heeft, waardoor de kuikens gemakkelijker aan voedsel kunnen komen.

Het biotoop voor de kuikens zou beter kunnen. Her en der is er wel een mozaïek van verschillende graslengtes, doordat veel veldkavels bij elkaar liggen die op verschillende tijdstippen gemaaid worden.

Een betere monitoring van kuikenoverleving is nodig, want alleen dan kan worden bekeken wat wel of niet succesvol is en waarom. Als daar meer duidelijkheid over is, kan daar op worden ingezet bij het beheer.

Een belangrijke start van de strategie voor de verbetering van de kuikenbiotoop is het stimuleren van randenbeheer. Voor kievitkuikens zijn de akkerranden langs maispercelen en randen langs nabijgelegen grasland belangrijk, voor gruttokuikens zijn dat de botanische randen van graslandpercelen. Zowel kruidenrijkere randen met 1 juni beheer of 15 juni kruidenrijk beheer zijn gunstig, bijvoorbeeld als een rand van 3 meter breedte aan één of beide zijden van een sloot. Op die manier wordt het hele gebied fijnmazig dooraderd. Als deze brede randen lastig te realiseren zijn, zijn eventueel randen van 1 meter breedte langs beide slootkanten nuttig om te doen. In het vroege voorjaar wordt deze rand dan niet bemest, zodat het gewas langzamer op gang komt en kruidenrijker van karakter wordt. Met de tweede snee kan deze rand worden meegemaaid en daarna eventueel wel worden bemest.

Als het inpasbaar is, zou ook zwaarder beheer als kruidenrijke rand of botanische rand kunnen worden overwogen. Hiervoor is dan een subsidie uit het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) beschikbaar. Bemesting in de vorm van kunstmest of drijfmest is dan niet meer toegestaan. Een fijnmazige dooradering langs de boerensloten zou een goede basis kunnen zijn voor een beter kuikenbiotoop en ook 'andere' biodiversiteit vooruithelpen. Boeren die ruim in het ruwvoer zitten zouden dit kunnen toepassen en met de subsidie uit agrarisch natuurbeheer nog extra inkomsten voor hun bedrijf kunnen krijgen. Het is een bescheiden maatregel met bescheiden areaal, maar als het goed wordt toegepast, zal er een positief effect van uitgaan.

VERGOEDINGEN EN WIL BIJ COLLECTIEVEN IS BESCHIKBAAR

Deze strategie van randenbeheer is gunstig voor de ontwikkeling van de weidevogelpopulatie en is voor veel boeren inpasbaar. Het geeft de boeren de gelegenheid om met kleine stappen met kuikengericht beheer te beginnen. Iedere boer rondom het kerngebied zou kunnen worden benaderd om, bij voorkeur langs alle sloten in het open gebied, maar in ieder geval langs één sloot aan één of beide zijden, een kruidenrijke rand te ontwikkelen. De vergoeding vanuit het Collectief lijkt hiervoor beschikbaar.

Enkele boeren die verder willen gaan met een plas-dras oever, hele percelen kruidenrijk grasland, voorweiden of uitgesteld maaien zouden daartoe de gelegenheid (vergoeding) moeten krijgen. De maatregelen zijn echter alleen zinvol rondom het kerngebied van de TBO's in het hart van het Binnenveld en op percelen waar de afgelopen jaren al weidevogels hebben gebroed.

Nabij de maissatellieten -de verspreide locaties waar de kieviten op de maispercelen broeden- is het zware beheer met hele percelen kruidenrijk grasland relatief minder effectief. Daar zou wel op randenbeheer kunnen worden ingezet.

NATUURONTWIKKELING EN OPENHEID ALS GROTE KANS

De natuurorganisaties geven alle aan dat ze het gebied open willen houden. Overtollig riet en boomopslag zullen periodiek worden verwijderd. Het uitmaaien van pitrusconcentraties is gunstig voor de weidevogels, doordat vroeg gemaaide en kalere stukken ontstaan. Het beheer is primair gericht op botanische kwaliteit, maar als de openheid gehandhaafd blijft, biedt het gebied naar verwachting ook veel kansen voor weidevogels. Zo kan dit gebied de kern vormen voor een goed leefgebied voor weidevogels.

AANEENGESLOTEN MIDDENGEBIED – KERN VAN WEIDEVOGELGEBIED?

Als het centrale deel van het Binnenveld als open natuurgebied verder wordt ontwikkeld én de boeren een mozaïek van randen in de open gebieden die daaraan grenzen realiseren, kan voor het Binnenveld een beeld als dit ontstaan:

- Circa 300 ha open natuurland in het hart van het Binnenveld
- Circa 450 ha omliggend open boerenland met randen mozaïek.

Met gericht verwijderen en beheer van huidige beplanting ontstaat een groot aaneengesloten gebied van ca. 750 hectare dat open en nat tot vochtig is. Een groot deel is kletsnat, de ca. 450 ha rond het kerngebied die zijn opgehoogd, zijn vochtig. Dit natte open natuurgebied, omringd met vochtig boerenland waar weidegang, kruidenrijkere randen en af en toe een maisperceel voorkomen, vormt een goede basis voor een optimale(re) weidevogelpopulatie in het Binnenveld.

WEIDEVOGELGEBIED

Te overwegen is om dit gebied, naar aanleiding van dit Weidevogelplan, in het beleid aan te merken als weidevogelgebied. Dit zou de stip aan de horizon kunnen zijn. De aanduiding weidevogelgebied maakt vergoedingen uit het ANLb mogelijk. Op deze manier is het ook mogelijk planologische bescherming te verkrijgen en ongewenste ontwikkelingen zoals nieuwe wegen en paden, opgaande beplanting of initiatieven voor duurzame energie, zoals windturbines of zonneparken in het open gebied tegen te gaan. Een aanduiding als weidevogelgebied kan ook ondersteunend zijn voor het predatiebeheer.

MAISSATELLIETEN OPTIMALISEREN

Naast het centrale deel van het Binnenveld zijn er verspreid liggende gebieden met concentraties van kieviten (de satellieten), zoals in het Maanderbroek, her en der op de flank van de Heuvelrug, bij de WUR en langs de Dragonderweg. Deze populaties broeden vooral op bouwland/ maisland. Met maatregelen, zoals weidegang in de buurt tijdens de kuikenfase, vroeg onderwerken van groenbemester, laat inzaaien van mais én het realiseren van kruidenrijke randen kunnen her en der kleine parels van weidevogelgebieden met hoge aantallen kievit in stand worden gehouden. Tot op heden volstond het legselbeheer en goed beheren door

boeren en vrijwilligers. Echter door derogatie (maximaal 20 i.p.v. 30% mais in het bouwplan) en toegenomen aandacht voor groenbemesters staan deze gebieden naar verwachting de komende jaren wel onder druk.

Een kansrijk gebied ligt bij de Wolfsdijk in het Maanderbroek. Door gericht een bosje te verwijderen en om te vormen tot plas-dras, aangevuld met kruidenrijke randen of een circa 2 ha kruidenrijk blok en een omliggend gebied met mais, gecombineerd met weidegang bij één van de melkveehouders, kan dit gebied zijn huidige relatief nog hoge aantallen weidevogels naar verwachting handhaven. Door het bosje weg te halen, wordt een veel groter gebied potentieel interessant voor de Kievit. Dit bosje knipt het gebied nu nog als het ware in tweeën.

Een ander kansrijk gebied wordt gevormd door een aantal maispercelen langs de Groene grens. De Groene grens zou dan aan de kant van het boerenland opengehouden moeten worden door de opslag van wilgen en riet aan die zijde jaarlijks te verwijderen. Er ontstaat dan een plas-dras zone naast de natte maispercelen waar de Kieviten broeden. De jongen hebben op de overgang van de landbouw en groene grens dan een prachtig mooi opgroeigebied.

Ook in de andere satellieten zijn misschien met gerichte, kleine ingrepen verbeteringen aan te brengen, bijvoorbeeld her en der een kruidenrijke grasrand of verwijderen van enkele bomen.

ALS DOORKIJK NAAR DE TOEKOMST: STRATEGIE

Als we kijken naar het Binnenveld en als de maatregelen die mogelijk zijn, ook daadwerkelijk worden uitgevoerd, dan zou er in de (nabije) toekomst een groot aangesloten gebied van 750 ha ontstaan met hoge potentie voor weidevogels: 300 ha natte natuur en 450 ha fijnmazig dooraderd, vochtig boerenland daaromheen. Welke maatregelen dit zijn:

Natuurland 300 ha

In dit natuurgebied zijn dit de te behouden/ ontwikkelen kwaliteiten:

- Open
- Kletsnat
- Weinig toegankelijk en rustig
- Botanisch – blauw - grasland met een open structuur

Zowel Staatsbosbeheer Gelderland als de Coöperatie Binnenveldse Hooilanden als Vereniging Mooi Binnenveld geven aan, dat ze hun natuurbeheer richten op de botanische kwaliteiten met behoud van openheid. Botanische doelen staan bovenaan, maar weidevogels kunnen meeliften vanwege het open karakter.

Omliggend boerenland 450 ha

- Dit fijnmazig dooraderen met randen: dit kost circa 3 à 4% areaal per boer, dus 15 à 20 hectare totaal voor het gehele gebied.
- Een blok zwaar agrarisch natuurbeheer op 1x 24 ha aan de Achterbergse kant (volgens bestaande afspraak bij het er afhalen van de status EHS / NNN van deze gronden)
- Op wat langere termijn 1x of 2x nog 10 ha erbij aan de Gelderse zijde van de Grift bij boeren die ervoor voelen om verder te gaan richting natuurinclusief boeren: dit vraagt 20 ha extra beheerareaal.
- Pas waar mogelijk slimme wisselwerking toe met particuliere grondeigenaren. Zo zou bijvoorbeeld met burgers die paardenhooi willen en een wei in het coulisselandschap van de Kraats hebben, juist daar wat intensiever geboerd kunnen worden. Het paardenhooi komt dan juist van de percelen met het uitgesteld maaibeheer op weidevogelgrasland in het open deel van het Binnenveld.

In totaal gaat het -aanvullend op de natuurterreinen- in aanvang om circa 40 ha agrarisch natuurbeheer, dat op termijn uitgroeit richting 60 ha, mits daarvoor genoeg animo is onder de boeren. Hierdoor wordt, naast de bijdrage aan de biotoop van de weidevogels, ook de algehele biodiversiteit verbeterd door meer kruidenrijke randen, als basis voor meer insecten. Dit biedt de gelegenheid tot maximale interactie tussen het natuurterrein en het dooraderde boerenland.

De strategie is om dit langzaam te laten ontstaan en boeren uit te dagen of te verleiden hiermee te experimenteren. Natuurlijk moet hier een passende vergoeding tegenover staan, zodanig dat voor deze gronden een goed verdienmodel mogelijk is.

Wanneer het bovenstaande model succesvol is, in de zin dat boeren het toepasbaar vinden in hun bedrijfsvoering én het structureel meer weidevogels (kieviten en grutto's) oplevert, zou dit in de loop van de

jaren kunnen worden aangevuld met extra maatregelen, zoals plas-dras en kruidenrijk grasland. Ook hiervoor zou er dan een gepaste vergoeding moeten zijn.

Aantrekkelijk voor de boer / aantrekkelijk voor de vogels

Als je weidevogelbeheer wilt doen en het aantrekkelijk wilt maken voor de vogels, moet het ook aantrekkelijk zijn voor de boer. Momenteel zijn beheersvergoedingen gebaseerd op een vergoeding voor de inkomstenderving. Dus er zit geen plus op voor de gemiddelde boer.

Hieronder is dit kort uitgewerkt in een verdienmodel per hectare voor graslandbeheer:

Normaal productiegrasland

Opbrengst 10 à 11 ton droge stof per ha

15 ct per kg droge stof -> 1500-1800 euro per ha

Daarvoor 5 à 6x maaien, schudden, inkuilen

4 of 5x bemesten

1 juni land

9 ton droge stof per ha; 15 ct per kg. + 300 euro vergoeding.

4x maaien; 1x minder. 3x bemesten. -> minder landkosten

Zelfde of bij veel ruwvoer op de rest van het bedrijf een beter rendement per ha.

Als er ruimte is qua ruwvoer op bedrijf een kleine plus.

15 juni kruidenrijk

6 ton droge stof per ha maar van mindere kwaliteit

10 ct per kg + 1250 euro vergoeding uit ANLB

Niet bemesten, daar bespaar je op en 2 of 3 x maaien

Zelfde of beter rendement per ha. Bij krapte in het rantsoen moet wel van elders voer worden aangekocht.

Tot maximaal 15% van dit gras is inpasbaar in rantsoen op melkveebedrijven zegt WUR

5 Uitvoering

Uit het voorgaande zijn verschillende maatregelen en acties af te leiden, die van belang zijn om de weidevogelstand tenminste te kunnen handhaven en -in het gunstige geval- zelfs verder te kunnen laten toenemen. In dit hoofdstuk is beschreven welke maatregelen dat zijn, en **welke partijen, naast de ANV**, daarbij een rol hebben.

BRENG HET BASISBIOTOOP OP ORDE EN BLIJF BEHEREN

Om de basisbiotoop op orde te houden, is het nodig om in delen van het gebied de bomen te verwijderen of regelmatig te knotten; eens in de 5 jaar wilgen knotten / elzen afzetten.

Op een enkele plaats kan, waar een bosje is verwijderd, een plas-dras worden gecreëerd of naar - reguliere – landbouwgrond worden omgevormd.

De vochtigheid van de percelen in stand houden en/of creëren van plas dras op enkele strategische plekken. Ook het handhaven van de rust is belangrijk. Dit kan bijvoorbeeld door kavelpaden en klompenpaden in het broed- en kuikenseizoen af te sluiten.

Wie: Gemeenten Ede, Rhenen, Wageningen / TBO's / Boeren/ Waterschap

ZET IN OP RESTRICTIEF RUIMTELIJKE BELEID

Ontwikkelingen in het Binnenveld gaan sluipenderwijs en tegelijkertijd razendsnel. De afgelopen jaren zijn bij met name Wageningen en Veenendaal landerijen omgevormd waar daarvoor tientallen broedparen zaten.

Willen we weidevogels in het Binnenveld bewaren, dan zijn maatregelen nodig op en nabij percelen die geschikt zijn voor weidevogels:

- Behoud van de openheid
- Geen verstedelijking
- Geen zonnepanelen
- Geen windturbines
- Groene grens, maar zonder hoge bomen
- Periodiek terugzetten van bomen (wilgen knotten 1x per 3-4 jaar, elzen terugzetten 1x per 5-6 jaar)
- Rust bewaren daar waar het nog rustig is.

Op termijn zou het gebied de formele status weidevogelgebied kunnen krijgen. Op langere termijn geeft dit bescherming van het open weidevogellandschap in het centrale deel van het Binnenveld. Daarmee kunnen ongewenste ontwikkelingen worden tegenhouden. In directe zin dan. Indirect kunnen deze ontwikkelingen dan wel net buiten het gebied komen en zo toch doorwerken op de gronddruk en ook het verdienmodel van de boeren beïnvloeden. Dit vraagt dus om keuzes.

Als wordt gekozen voor de weidevogels wordt gekozen voor een open centraal deel van het Binnenveld met meer besloten flanken en De Kraats, met halfopen overgangsgebieden daartussen en richting de dorps- en stadsranden. Dit sluit aan op de oorspronkelijke kernkwaliteiten van het landschap in het Binnenveld.

De openheid van het gebied rond de Veensteeg, tussen Slagsteeg/Veensteeg en Maatsteeg/Veenweg, ter weerszijden van de Grift, is daarbij cruciaal. Het centrale deel van het Binnenveld heeft de potentie om zich daadwerkelijk tot een groot aaneengesloten weidevogelgebied van circa 750 ha te ontwikkelen. De keuzes zullen de komende jaren moeten worden gemaakt door de gemeentes en provincies. De kansen liggen er als de natuurgebieden ontwikkeld worden tot blauwgrasland met een open karakter. De weidevogels zullen dan naar alle waarschijnlijkheid meeprofiteren op voorwaarde dat de openheid gehandhaafd blijft. De huidige circa 40 paren grutto kunnen dan naar verwachting zeker verdubbelen.

Het boerenland ernaast staat met de natuur in verbinding. De bomen die als barrières in het biotoop staan, zouden dan op een beperkte hoogte worden gehouden en periodiek moeten worden geknot of afgezet. Aanvullend zou men als grotere strategie voor het Binnenveld kunnen kiezen om het landschap te verdichten met lijnvormige opgaande landschapselementen in de Kraats en op flanken van de Heuvelrug. Het contrast tussen open en besloten gebied wordt zo versterkt. Ieder van deze gebieden heeft zijn eigen kenmerkende natuur en landschap en is daarmee aantrekkelijk voor de mens en dier als leefomgeving. Veel landschappen zijn juist de afgelopen jaren juist 'gemiddeld' geworden: niet heel open niet heel besloten. In open gebieden is beplanting toegenomen, in besloten gebieden is beplanting verdwenen. Er is veel voor te zeggen ook historisch om de openheid weer te laten ontstaan. Met als groter perspectief de bossen en heide op de Heuvelrug en Veluwe, kleinschalige coulissen landschappen, dorpen op de overgangen en een zeer open weidelandschap in het kerngebied van het Binnenveld.

Wie: Gemeenten Ede, Rhenen, Wageningen/ Waterschap

LEGSELBEHEER SUCCESVOL, GRAAG VOORTZETTEN

De afgelopen jaren is met de boeren en vrijwilligers gewerkt aan een succesvol legselbeheer. Dit is de basis geweest van de huidige weidevogelpopulaties in het Binnenveld die zich, in tegenstelling tot landelijke trends, relatief stabiel heeft ontwikkeld. De beloning vanuit de gemeenten -legselvergoeding en last-minute contracten- is een stimulans voor de boeren en vrijwilligers. Veel van de beschermde legfels komen ook uit. Boeren zijn zich door dit instrumentarium extra bewust van de weidevogels en stemmen hun werkzaamheden in het voorjaar erop af. Het broedsucces is goed. Continuering van dit beleid van legselvergoedingen (per gemeente) is daarom gewenst, ook als extra en blijvende stimulans.

Wie: Gemeenten Ede, Veenendaal, Rhenen en Wageningen /Weidevogelwerkgroepen Oost en West / Boeren

OOK KUIKENBIOTOOP BELONEN / BOEREN WERVEN

Onduidelijk is wat er met de kuikens gebeurt. Zij zijn erg kwetsbaar in periode van april (kievit en grutto) tot half juni (grutto). Veel boeren hebben een relatief intensieve bedrijfsvoering met weinig ruimte in ruwvoer voorziening. Voor goed kuikenland is het langer laten staan en minder bemesten van gras in de eerste snee nodig. Maar met deze eerste snee missen boeren relatief goed gras. Een effectieve maatregel die passend kan zijn en waar boeren nog wel ruimte voor zien, is randenbeheer. Een onbemeste rand langs sloten in gebieden waar weidevogels zitten of zouden kunnen zitten, is een effectieve maatregel aanvullend op het legselbeheer en levert ook meer biodiversiteit. Aan beide kanten van een sloot tenminste 1 meter, maar bij voorkeur 3 tot 6 meter, die bij de eerste snee niet gemaaid en bemest wordt. Als enkele boeren dit doen ontstaat als vanzelf een uitgebreid netwerk van kruidenrijkere randen. Dit levert dekking en voedsel op in de vorm van insecten voor de kuikens. De kruidenrand kan bij de tweede snee half juni gewoon worden meegemaaid en daarna eventueel ook weer worden bemest.

Wie: Collectieven / Weidevogelwerkgroepen / Boeren

WEIDEVOGELBEHEER ALS ECHT VERDIENMODEL

Vanuit de Collectieven zijn vergoedingen beschikbaar voor botanisch randenbeheer, 1 juni-land, 8 juni-land of kruidenrijk grasland. Een boer die in het Binnenveld aan weidevogelbeheer wil doen, kan er een reële vergoeding voor krijgen. De vergoedingen voor agrarisch natuurbeheer worden getoetst op staatsteun. Daarmee zijn de gelden alleen een compensatie voor gederfde inkomsten. Bedrijven die ruim in het ruwvoer zitten kunnen er goed mee uit de voeten. Bedrijven die krap in het ruwvoer zitten, geven er vaak de voorkeur aan de eigen ruwvoerproductie zo hoog mogelijk te hebben. Dit leidt tot hoogproductief eiwitrijk grasland dat vaak wordt gemaaid en bemest. Dit soort grasland is minder geschikt als weidevogelbiotoop, want er zitten minder insecten en ook de dekking en doorloopbaarheid voor kuikens van dit vaak dichte gras, is minder.

Een verdienmodel biedt het huidige agrarisch natuurbeheer dus niet. Het is wel wenselijk als er boeren echt verleid moeten worden tot alternatieve keuzes, om een plus op de inkomsten te genereren. Als een boer structureel om wil vormen naar meer natuurinclusief boeren zou een dergelijke plus er moeten komen.

In de gemeentelijke politiek en bij beleidsmakers wordt gesproken over de inrichting van een landschapsfonds of biodiversiteitsfonds. Ook elders in Nederland, bijvoorbeeld in polder Mastenbroek, zijn ervaringen met dergelijke fondsen. De denkrichting hierbij is dat door woningbouw of windturbines landbouwgrond en natuurareaal wordt onttrokken. Als voor elke hectare die dit betreft een bedrag in een fonds wordt gestort, kan daarmee een fonds worden gevuld waarmee boeren gecompenseerd worden voor waardedaling van gronden of een bonus krijgen op natuurbeheer op hun bedrijven bovenop de standaardvergoeding voor agrarisch natuurbeheer van de Collectieven. Dan komt er echt een plus op de vergoeding en ontstaat een verdienmodel. Dat helpt om de blijvende boeren (structureel) te ondersteunen. Een fonds los van de overheid is wenselijk om niet in discussies over staatssteun te komen.

Wie: Collectieven/ 'Weidevogelfonds' / Gemeenten / Weidevogelwerkgroepen

EXPERIMENTEER MEER, BEGIN KLEIN

Als alles blijft zoals het was, zal er voor de weidevogels niets verbeteren. Veranderen is nodig en experimenteren past daarbij. Zo is te ontdekken wat effectief is voor de vogels en wat past binnen de bedrijfsvoering van de boeren en de terreinbeherende organisaties. Dit vraagt om maatregelen waarmee geëxperimenteerd kan worden:

- **Randenbeheer met vergoeding van kievitpakket volgens verschillende varianten.** Als alternatief voor het 1 juni land een lichtere variant proberen: de eerste snee overslaan en niet bemesten bij de eerste snee. Een alternatief daarvoor kan ook zijn het als kruidenrijk graslandrand beheren met alleen ruige mest of mest van weidend vee. Een ander alternatief is juist de rand extra vroeg te maaien en hergroei te laten ontstaan voor het moment dat er kuikens rondlopen.
- **In het natuurgebied gebruik maken van 'sinus'-maaaien of vroeg in februari of maart delen kaal maaien.** Ook dit leidt tot extra diversiteit en naar verwachting een positief effect op de weidevogels.
- **Maispercelen vroeg onderwerpen met vergoeding van kievitpakket,** eventueel slechts op een strook of een deel van het perceel. Die strook eventueel braak laten liggen en bij voorkeur pas na 15 mei bewerken en inzaaien. Het is wenselijk het legsel daar te krijgen en het verleggen van de legsels naar zo'n strook is soms ook succesvol.
- **Probeer dingen uit per boer en kijk na een paar jaar wat wel of niet werkt.** Als het succesvol is dan pas is bredere toepassing voor de hand liggend. Succesvol zijn dingen die zowel voor de boer als voor de weidevogels aantrekkelijk en/of passend zijn.

Wie: Boer met zijn/haar vrijwilliger. Per deelgebied maatregelen proberen en goed kijken wat de effecten zijn.

EENDUIDIGER MONITOREN

- **Beter zicht op de weidevogels, broedparen, legsels en kuikens via eenduidige monitoring.** Legsels worden goed opgezocht en beschermd en er wordt bijgehouden hoeveel legsels er zijn. Dit geeft een goed beeld van de populatie, maar niet een compleet beeld. De kievit heeft vaak meerdere legsels, waardoor geen goed zicht is op het aantal broedparen. Ook zou op natuur- en landbouwpercelen op dezelfde manier moeten worden gemonitord, bij voorkeur op broedparen volgens een vast protocol. Daarnaast zijn zgn. alarmtellingen wenselijk om zicht te krijgen op de kuikenoverleving en op waar de kuikens naar toe trekken. Dat geeft informatie over wat interessante biotopen zijn. Monitoring op gebiedsniveau helpt om te weten welke maatregelen passen.
- **Monitoring van veranderingen in omgeving.** Monitoring is ook wenselijk op een aantal andere zaken, om zo grip krijgen op wat wel en niet werkt. Er is meer zicht op predatie gewenst, wetende dat dit lastig ligt en controversieel is. Ook de biotoop en daarbij ook de aanwezigheid van riet, bomen, ruigtes is relevant. Door het gericht vast te leggen, is te zien hoe het landschap door de jaren heen geleidelijk verandert.
- **Vastleggen welke maatregelen waar worden genomen en dit evalueren.** Het beter zicht krijgen op de maatregelen, wat de effecten zijn en wat de ervaringen van de boer zijn, is van belang. Bijvoorbeeld wanneer is de eerste en tweede snee per perceel geweest? Wat zijn effecten van

onderzaai vanggewas, van onderwerken, etc.? Dit geeft inzicht in het kuikenland en de kwaliteit van de biotoop in eind april, half mei en begin juni. Maar ook: Wat vindt de boer van de maatregelen? Zijn deze inpasbaar? De vrijwilliger kan een belangrijke rol spelen bij het vastleggen van deze gegevens. Het vraagt wel om een soort standaard monitoringsformulier of aanpak/protocol dat alle vrijwilligers volgen.

- **Standaard protocol opstellen en uitdragen.** Veel kennis zit in het hoofd van boeren en vrijwilligers en dat maakt het lastig om een totaaloverzicht te krijgen. Een protocol, eenvoudig maar wel robuust, kan hierbij behulpzaam zijn. Inhoudelijk, qua opzet aansluiten bij wat bepalend is voor een goed weidevogelgebied: mate van openheid, vochttoestand, verstoring, gewaszwarte en soort beheer. Ook predatie en bijzonderheden zouden een plek moeten krijgen. Per deelgebied wordt jaarlijks een korte rapportage gemaakt. Onder de vrijwilligers is genoeg kennis om zo'n protocol op te zetten.

Wie: TBO's samen met boeren en vrijwilligers (WBO/WBW/KNNV/IVN)

BETER COMMUNICEREN, SNEL KUNNEN SCHAKELN

- **Gezamenlijke verantwoordelijkheid.** Veel gaat goed in het Binnenveld, zo blijkt uit de cijfers. Er zijn veel partijen betrokken en dat maakt afstemming lastig; twee provincies, vier gemeenten, diverse boeren, diverse natuurbeheerders, twee groepen vrijwilligers en twee collectieven. Eigenlijk is alleen de ANV een organisatie die het gehele Binnenveld als werkterrein heeft. Het zou goed zijn als één persoon of organisatie de regie en verantwoordelijkheid voor het gehele gebied neemt en die het overzicht en het gezag heeft om mensen bij elkaar te krijgen en te experimenteren.
- **Goede en snelle communicatie faciliteren.** Communicatie tussen de partijen is belangrijk. Met de boeren kan in het seizoen nog beter gecommuniceerd worden. Als er veel vogels op een perceel zitten hoe regel je dan bijvoorbeeld snel en vlot last minute beheer? Op percelen met veel weidevogels zou later of juist eerder gemaaid moeten worden, of een blok gras moeten blijven staan. Ook onderling tussen vrijwilligers, en tussen de vrijwilligers van het oostelijk en westelijk deel van het Binnenveld kan de uitwisseling van ervaringen worden verbeterd.
- **Online app of tool met actuele locatie van weidevogels.** Om zicht te krijgen op waar last minute beheer nodig is, is het van belang snel te kunnen schakelen. Het is wenselijk elke week of tweewekelijks een update van een totaalkaart met weidevogels in het Binnenveld te maken. Ook een wekelijkse update van uitgekomen legsels en waar kuikens zich zouden kunnen bevinden, is gewenst. Dit zou bij voorkeur op een op een centrale plek online beschikbaar moeten zijn, of anders zou die informatie via een mail of app naar de boeren / loonwerkers gestuurd kunnen worden.

Wie: Weidevogelwerkgroepen / Boeren / Collectieven

WAARDERING GEVEN

Mensen groeien van waardering. Waardering geeft status en mensen ervaren dat vaak als een belangrijke beloning voor hun handelen. Boeren die zich inzetten voor weidevogels zouden daarom ook met waardering beloond moeten worden. Zorg dat ze gezien worden, bijvoorbeeld dat er aandacht voor is in pers en media en in de sociale contacten. Of geef bijvoorbeeld een bedankje in de vorm van een bloemetje of een dinerbon voor alle boeren die weidevogellegfels op hun eigen land uit hebben zien komen.

Hetzelfde geldt voor de vrijwilligers, die vele uren belangeloos in het veld lopen. Voor hen ligt de waardering in de mooie momenten in het veld: het vinden van eerste ei, de kuikens die in een nest of in het veld worden waargenomen. Ook een gezamenlijke start- en slotavond waarop alle mooie momenten worden getoond, kan bijdragen aan erkenning van het vrijwilligerswerk.

Wie: Weidevogelwerkgroepen / Gemeenten

NIEUWE ALLIANTIES VOOR GROND

- **Koester de melkveehouderij en boeren van het Binnenveld.** Er zijn in het gebied nog circa 25 à 30 actieve melkveehouders en nog enkele andere boeren, die van groot belang zijn om de weidevogelpopulatie in stand te kunnen houden. Een aantal melkveehouders liet in de gesprekken doorschemeren dat hun verdienmodel lastig is. Een aantal heeft op dit moment neveninkomsten nodig om het hoofd boven water te houden. Ze staan onder druk vanwege krappe verdiensten de afgelopen jaren, maar ook door de onzekerheid door stikstofregulering hetgeen door de hoge gronddruk in het gebied extra wordt versterkt. Een voldoende brede basis van volwaardige boerenbedrijven is belangrijk.
In het Binnenveld zijn ook **veel burgers of voormalige boeren** met enkele hectares grond. Hen betrekken bij het weidevogelbeheer is een kans. Verken of de **particuliere paardenboeren** die behoefte hebben aan structuurrijk hooi en die misschien zelf gronden hebben die wat intensiever gebruikt kunnen worden, kunnen worden betrokken.
- **Grond voor Binnenveldse boeren beschikbaar maken.** Een aantal gronden wordt nu aan boeren van verder weg verpacht. Als grondbezitters, zoals WUR, de kerken en gemeenten zouden kiezen voor de lange termijn en niet voor de korte termijn zou dat de boeren van het Binnenveld steunen. Dit zou ook passen bij het profiel van deze partijen om dichtbij te zoeken en zo breder bij te dragen aan de lokale/ regionale economie en bij bredere doelstellingen. Gronden die verpacht of vererfpacht worden bij voorkeur in gebruik geven bij blijvende boeren in het Binnenveld.
- **Fonds voor biodiversiteit en landschap.** Er wordt gesproken over een fonds voor biodiversiteit en landschap in ieder geval in gemeenten Ede en Wageningen. Bij voorkeur zou zo'n fonds er kunnen komen voor het gehele Binnenveld, waarmee boeren bijvoorbeeld randenbeheer als verdienmodel kunnen inzetten. Boeren kunnen hiermee gericht beloond worden voor maatregelen voor natuurinclusieve landbouw of gecompenseerd worden voor de waardedaling van de grond bij de wat extensievere benutting. Het is een stimulans bovenop bestaande ANLb-pakketten; Het model verandert dan van alleen een vergoeding van inkomstenderving naar een daadwerkelijke beloning voor geleverde diensten. Het fonds kan worden gebruikt voor weidevogelbeheer of bijvoorbeeld in de

Kraats of op de Flanken bij het beheer en ontwikkelen van opgaande beplanting en kruidenrijke randen. Bij voorkeur zou zo'n fonds buiten de politiek gehouden moeten worden zodat er geen staatsteun discussies plaatsvinden en voor een termijn van tenminste 20 jaar moeten worden ingericht.

Wie: grondbezitters als Kerken / WUR / Gemeenten, 4 gemeenten.

6 Conclusie / discussie

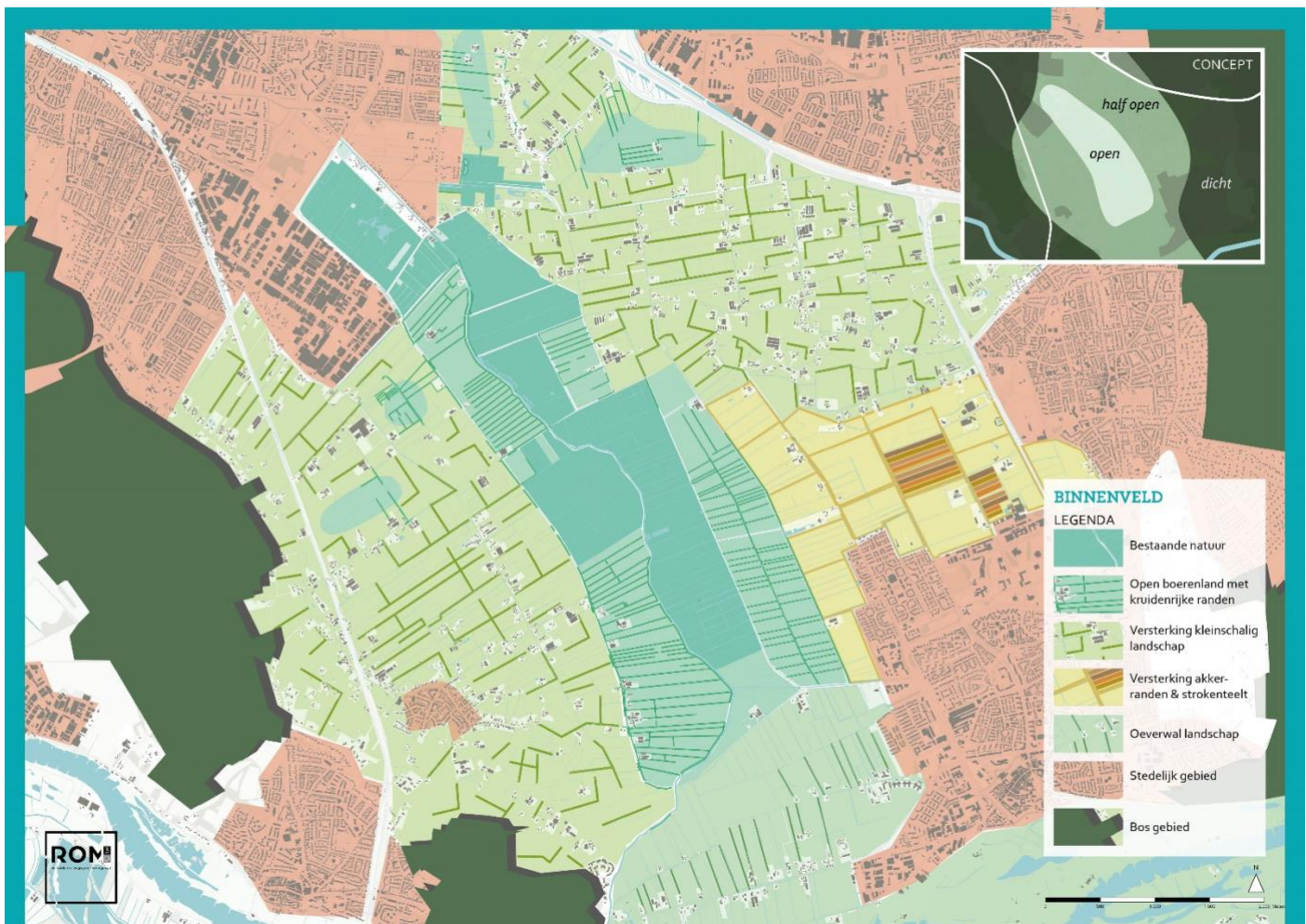
Door de inzet van boeren, natuurbeheerders en vrijwilligers is de weidevogelpopulatie in het Binnenveld de afgelopen 10 jaar redelijk stabiel gebleven. Dit in tegenstelling tot een sterk dalende nationale tendens voor vrijwel alle weidevogels.

Het centrale deel van het Binnenveld heeft door maatregelen, zoals de vernatting en kap van bomenrijen de potentie om zich op de middellange termijn (2030) te ontwikkelen tot kerngebied voor weidevogels met een stabiele populatie van kievit, grutto, tureluur en wulp. Vanuit de huidige circa 20 à 40 paren grutto lijkt doorontwikkeling naar 80 of meer broedparen van de grutto mogelijk. Andere soorten profiteren mee. Voor de kievit zijn er momenteel circa 400 tot 600 legsels jaarlijks in het gehele Binnenveld. Een ambitie van groei naar 80 paren grutto's en vasthouden van tenminste 500 legsels van de kievit voor 2030 lijkt realiseerbaar, mits alle betrokken partijen hun bijdrage leveren. Gelet op de versnippering en diversiteit van de partijen is het wenselijk dat partijen – werk - afspraken maken: een samen te formuleren Boerenlandvogel Pact Binnenveld (als voorlopige werktitel).

Het centrale deel van het Binnenveld bestaat dan uit 750 hectare waarvan circa 300 ha open en nat halfnatuurlijk grasland beheerd door de TBO's. Daaromheen ontwikkelt zich, met agrarisch natuurbeheer ten gunste van de weidevogels, een schil van 450 hectare met vochtig en fijnmazig dooraderd boerenland met kruidenrijke randen. In deze zone zijn momenteel zo'n 25 à 30 boeren actief. Op enige afstand bevindt zich een aantal satellietgebieden met daarin nog kansrijke kievitpopulaties vooral gebonden aan maispercelen als broedbiotoop. Rondom deze maispercelen zouden de weilanden vanaf april extensief beweid kunnen worden en dienen als kuikenland.

Voorwaarde voor de ontwikkeling tot succesvol weidevogelgebied is dat in het centrale deel van het Binnenveld wordt gekozen voor een zeer open natuur- en weidelandschap. De daar nog aanwezige opgaande beplanting wordt op strategische plekken verder verwijderd en in de toekomst goed beheerd, zodat de openheid gewaarborgd blijft. Daarnaast is het eveneens nodig, dat een substantieel aantal boeren in dit gebied, naast legselbeheer, aanvullend investeert in een goed kuikenbiotoop. Dit betekent een keuze voor meer kruidenrijke randen en/of percelen op de boerenbedrijven in het centrale deel van het Binnenveld. Een aantal boeren gaf in de verkennende gesprekken aan deze kant voor een deel van hun gronden wel op te willen of is daar al mee bezig. De overheid en de collectieven kunnen deze keuze van de boeren stimuleren door deze boeren een aantrekkelijk verdienmodel te bieden. Als basis kan het ANLb vanuit de Collectieven fungeren met daarbij een financiële aanvulling vanuit een biodiversiteits- en landschapsfonds (mag geen staatssteun zijn).

Een planologische aanduiding als weidevogelgebied zou het gebied in de toekomst moeten beschermen en zo vrijwaren van negatieve ruimtelijke ontwikkelingen op het gebied van windturbines, zonneparken en bebouwing of verstoring. Dit geeft direct en indirect ruimte aan de blijvende boeren in het gebied. Een belangrijke factor voor de continuïteit.



Toelichting op de kaart

Centrale deel – kern van het weidevogelgebied

- Centrale deel van het Binnenveld bestaat uit 300 ha natte open natuurterreinen – gericht op botanische doelen; weidevogels profiteren mee. SBB, coöperaties van boeren en burgers.
- 24 ha agrarisch natuurbeheer door boeren Achterberg met ANLb-pakketten.
- 450 ha omliggend boerenland fijnmazig dooraderd door randenbeheer van 3 meter langs de slootkanten. Circa 3 à 4% van boerenareaal, dus bijna 20 ha. Bij voorkeur kruidenrijk grasland of botanisch beheer of zogenaamd 1 juni land. Gebied Veensteeg-Slagsteeg, Gebied Kooiweg Werftweg, Gebied Maatsteeg-Grift, Gebied Veenweg Grift. Waar mogelijk aangevuld met perceelsgewijs beheer.
- Hier plek voor kievit, grutto, tureluur, wulp en mogelijk ook watersnip

Satellieten – kievit

- Satellieten kievit – bij Dragonderweg, bij Maanderbroek-Wolfsdijk, op flanken bij Veenendaal en Achterberg. Her en der zijn open gebieden waar de combinatie mais, weidegang en grasland met her en der kruidenrijke randen of overhoeken belangrijk zijn voor de kievit. Bij de WUR-proefvelden (akkerbouw) kan naast de kievit ook ruimte geboden worden aan akkervogels zoals patrijs en gele kwikstaart. Dit is extra succesvol in combinatie met strokenteelt en akkerranden.

Kleinschalig boerenland

- Kraats-Nergena en de flanken Heuvelrug behouden en ontwikkelen als kleinschalig landschap; dit is geen weidevogelgebied. Hier richt agrarisch natuurbeheer zich op het versterken van singels, houtwallen en knotbomenrijen. Kruidenrijke randen langs deze elementen maken dit extra aantrekkelijk voor de biodiversiteit. Het oeverwallandschap zou ook tot kleinschalig boerenland kunnen worden ontwikkeld.

Het huidige legselbeheer is in het Binnenveld de afgelopen jaren succesvol gebleken. Dit zou gecontinueerd moeten worden als stimulans voor het weidevogelbeheer in de satellieten en als extra resultaatbeloning op boerenland.

Samenvatting

Een mooi en gezond Binnenveld is wat wordt nagestreefd, met landbouw, natuur en agrarisch natuurbeheer, óók voor weidevogels. Die weidevogels voelen zich aangetrokken tot het Binnenveld. De kwart miljoen inwoners van de WERV-gemeenten komen er mede daarom ook graag. En er is meer potentie. Mooi toekomstbeeld.

Om die potentie te realiseren moet het Binnenveld meer open worden in het midden, met langs de Grift natte en vochtige graslanden op 300 ha, daaromheen agrarische percelen op 450 ha met allerlei maatregelen voor nesten en kuikens en, naar de flanken toe geleidelijk aan meer opgaande begroeiing. Weidevogels vereisen een gezonde omgeving, ook gezond voor mensen, waarin tevens uitstoot van broeikasgassen en stikstof wordt beperkt.

Boeren zetten zich graag in voor weidevogels. Er zijn nu voor weidevogels negatieve ontwikkelingen: minder maisland, verplicht vanggewas, predatie (door o.a. vos), meer recreatie en mogelijke aanleg van zonneparken (en windmolens).

Ons advies is dat meer boeren meedoen in agrarisch natuurbeheer. Ze moeten dat wel kunnen inpassen in houdbare en innovatieve landbouw. Voldoende landbouwgrond moet zijn gewaarborgd. Ruwvoer is een knelpunt, want dat is nodig in de bedrijfsvoering. Grasland en maisland moeten voldoende rijke droge stof leveren voor het vee. Als er in plaats daarvan kruiden- en insectenrijk grasland en kruidenrijke randen komen, moet dat dus wel passen. Dat geldt ook voor later maaien, mozaïekbeheer, investeren in legselbeheer en kuikenbiotop. Weidegang helpt, vooral in de buurt van weidevogelpercelen grenzend aan maisland. Per deelgebied moeten betreffende boeren dan soortgelijke maatregelen willen nemen in onderlinge afstemming. Boeren gaven aan hierover te willen nadenken.

Dat vereist compensatie voor productieverlies en stimulering voor weidevogelbeheer.

Compensatie kan in de vorm van agrarisch natuurbeheerpakketten, voor bijvoorbeeld kievitranden, die worden verstrekt door de twee collectieven met goedkeuring van provincie. Stimulering kan misschien uit een nieuw in te stellen Fonds. Voor de samenleving zijn kosten van agrarisch natuurbeheer relatief laag, op een soortgelijk of lager niveau dan kosten voor natuurbeheer, zeker als kosten van natuurontwikkeling mee gerekend worden.

Weidevogelbeheer moet deel zijn van integraal beleid voor het Binnenveld, met oog voor zowel landbouw, natuur als recreatie. De belangrijkste drager zal daarbij toch vooral de landbouwsector zijn. En gemeenten zijn bepalend voor de inrichting van het Binnenveld. Versnippering van besluitvorming is groot; de ANV is eigenlijk de enige organisatie met het gehele Binnenveld als werkterrein en kan als zodanig adviseren. Een aanzet voor integrale aanpak door de WERV-gemeenten is begin dit jaar gestart.

Bijlage 1 – Lonend verdienenmodel

In het onderstaande zijn voor twee fictieve boeren de mogelijke verdienenmodellen uitgewerkt.

Boer X – huiskavel en grond in weidevogelgebied

- 40 ha land in gebruik
- In 10 percelen van 5 ha
- Per perceel van 200 bij 250 meter, samen 900 meter randlengte
- Stel 2 meter randenbeheer langs de sloot, dan 1800 vierkante meter per perceel
- 1,44 ha per bedrijf.
- Vergoeding bij 1 juni beheer voor 333 euro per ha en dus per bedrijf 480 euro per jaar. Productie naar verwachting nog 7 ton 9 droge stof per ha.
- Vergoeding bij 15 juni kruidenrijk voor 1250 euro per ha en dus per bedrijf 1800 euro per jaar. Productie naar verwachting 5 à 7 ton droge stof per ha.
- Op goede percelen produceert dit bedrijf 10 à 11 ton droge stof per hectare. Door het weidevogelbeheer mist het bedrijf enige droge stof. Omdat het ruim in het ruwvoer zit is dit goed inpasbaar.
- Aanvullende vergoeding vanuit Biodiversiteits- en landschapsfonds?

Boer Y – kavel op afstand op nat land in weidevogelgebied

- 40 ha land in gebruik
- 5 ha in weidevogelgebied op afstand gelegen. Te nat voor mais. Laat grasland dat moeilijk te bemesten is in het voorjaar.
- 5 ha 1 juni grasland; eerste snee niet bemesten. Tweede en derde snee wel.
- Vergoeding is 333 euro per ha dus 1665 euro per bedrijf per jaar.
- Op goede percelen produceert dit bedrijf 10 à 11 ton droge stof per hectare. Door het weidevogelbeheer mist het bedrijf enige droge stof. Het is een intensief bedrijf. Eigenlijk is het ruwvoer hard nodig.
- Aanvullende vergoeding vanuit Biodiversiteits- en landschapsfonds?

Bijlage 2 – Uitvoeringsparagraaf

Inrichtingsmaatregelen:

Hieronder is aangegeven welke inrichtingsmaatregelen gewenst zijn om de biotoop verder te verbeteren. Het gaat hier met name om eenmalige inrichtingsmaatregelen, zoals het verwijderen van bomen en het aanleggen van plas-dras gebiedjes. Van belang daarbij is dat deze gebieden na de inrichting op een juiste manier beheerd worden. Er is aangenomen dat de middelen daarvoor beschikbaar komen uit de ANLb gelden via de Collectieven. Het voorstel is dat **ANV en Collectief** gezamenlijk kapvergunningen, beheer van bomen en struiken in het open gebied coördineren. Ze kunnen eventuele herplant ook organiseren bij boeren / grondeigenaren in het coulisselandschap van Kraats en Flank.

Locatie	Activiteit	Ha/ m1/ stuks	Geschatte kosten
Wolfsdijk	Kappen bosje/struweel rondom waterpartij. Licht vergraven/-afgraven max. 20-40 cm. Plas-dras creëren	Ca. 0,5 ha	Kappen 1000,- Vergraven 1000 - 2000,-
Veenweg	Kappen bosje/struweel. Licht vergraven/-afgraven max. 20 cm. Plas-dras creëren	Ca. 0,25 ha	Kappen 500,- Vergraven 500 - 1000,-
Marsdijk, Veenweg, Maatsteeg	Wilgen knotten 1x per 3 jaar	50 st	0,-
	of Wilgen verwijderen, incl. stobben	50 st	Zagen 0,- Frezen 2500 – 5000,-
Werftweg, Erfweg, Kooiweg	Verwijderen hoge populieren/essen, incl. stobben	10 st	Zagen 0,- Frezen 500 – 1000,-
Slagsteeg, Veensteeg	Verwijderen grote wilgen, incl. stobben	10 st	Frezen 500 – 1000,-
Nader te bepalen locatie	Herplant bomen	70 st	Planten 2100,-
Fietspad langs Grift	Struweel verwijderen, ca. 5 m breed	1200 m1	Kappen en afvoeren 5000,-

Beheermaatregelen:

300 hectare nat en open natuurterrein van de TBO's via natuurbeheer gelden (ingevuld).

450 hectare open boerenland van boeren waarin ruimte is voor weidevogel vriendelijk beheer via:

- circa 24 à 40 hectare kruidenrijk & botanisch grasland en uitgesteld maaien (is al grotendeels ingevuld vanuit ANLB met boeren bij Achterberg 24 ha + aanvullend waar animo is bij boeren en passend voor de vogels);
- aangevuld met circa 20 ha aan beheer van kruidenrijke randen en kleine plas-dras gebiedjes om het open boerenland fijnmazig te dooraderen (is aanvullend; kan gefinancierd vanuit ANLB en/of landschapsfonds);
- aangevuld met circa 20 ha aan beheer van uitgesteld bewerken en onderwerken groenbemester op maispercelen (is aanvullend en deels al ingevuld; gefinancierd vanuit ANLB);
- aangevuld met legselbeheer zoals dat nu door ANV/Weidevogelvrijwilligers wordt uitgevoerd (ingevuld en doorzetten; gefinancierd door gemeenten).

Inspanningen voor boerenlandvogels

- De ANV/vrijwilligers van **weidevogelwerkgroepen** zorgen voor een goede advisering, monitoring van de legfels, de broedresultaten, de overleving van de kuikens en de monitoring van het beheer. Ze heeft een rol in het verbinden de partijen die verantwoordelijk zijn. Het jaarlijks verzamelen en delen van monitoringcijfers en zo ook kunnen ingrijpen als er dingen misgaan of juist delen van succesvolle ontwikkelen en kijken wat de sleutelfactoren zijn is van belang.
- het **collectief** zorgt voor een goede verdeling van de subsidies, benader actief de 25 a 30 boeren en grondeigenaren voor het inpassen van kruidenrijke randen, uitgesteld maaien, last-minute beheer. Zij houdt ook toezicht op de uitvoering. Het collectief neemt ook het voortouw in de voorgestelde inrichtingsmaatregelen (kappen, afzetten van bomen, realiseren van plas-dras) in afstemming met de verschillende eigenaren.
- De overheid (**gemeente, provincie**) zorgt voor een goede gebiedsindeling en planologische bescherming van het Binnenveld. Claims op het gebied worden zo geminimaliseerd waardoor de directe en indirecte gronddruk op het gebied beperkt blijft en boeren de ruimte houden. Overheden zorgen ook voor openheid in het centrale deel van het Binnenveld. Overheden zetten zich ook in voor een goede beloning voor maatschappelijke taken (natuurbeheer) voor de boeren via het ANLB en door stimulering met aanvullende landschapsfondsen. Een van de WERV-gemeenten zou dit kunnen coördineren, bijvoorbeeld die met de meeste grond in het Binnenveld (Ede).
- De **boeren** (25 individuele boeren, LTO en ANV maar ook WUR als grondbezitter) zetten zich in voor de weidevogels en andere boerenlandvogels. Ze geven naast het letten op de legfels ook ruimte voor de kuikenland en plasdras in de randen van de percelen of waar mogelijk perceelsgewijs op geschikte locaties. Ze kunnen hiervoor gebruik maken van financiële faciliteiten zoals ANLB-subsidies of landschapsfondsen.
- de **TBO's** zorgen voor openheid en plasdras situaties en houden in hun terreinenbeheer rekening met de weidevogels. Opgaande beplanting en riet wordt periodiek kort gehouden.
- **ANV** zou centraal aanspreekpunt kunnen zijn voor opvolging van dit advies en regie kunnen nemen in het maken van afspraken (opstellen concept Boerenlandvogel Pact Binnenveld), het jaarlijks monitoren en het houden van partijen aan de afspraken of overleggen over gewenste bijsturing van afspraken gaande de tijd als ontwikkelingen daartoe aanleiding geven.